

Északi változatok integrációs politikára: Svédország és Finnország szocializációja az Európai Unióban

Dobos Edgár

A Norden szóval fémjelzett „északi regionális identitás” öt, társadalomfejlődését és politikai kultúráját tekintve sajátos karakterjegyeket mutató állama közül Svédország és Finnország egy időben, 1995-ben csatlakozott az Európai Unióhoz.¹ A semlegesség tradícióival jellemezhető szomszédok kül- és biztonságpolitikai együttműködése számos közös állásfoglalásban és kezdeményezésben nyilvánult meg, ugyanakkor integrációs politikájuk markánsan eltér. Svédország EU-csatlakozásakor a gazdasági érveken volt a fő hangsúly, míg Finnország esetében a biztonsági szempontok és az identitással összefüggő kérdések is sokat nyomtak a latban. A svédek a tagság esztendei alatt a „vonakodó európaiak” hírnévre tettek szert, az *Eurobarometer* felmérései is alátámasztják, hogy a svédek csekély mértékben azonosítják önmagukat „európaiként”. Ezzel szemben a finnek a közös pénz bevezetésével is kifejezték igényüket, hogy az EU magját alkotó klubhoz kívánjanak tartozni és körükben széles körű támogatást élvez az európai integráció.

Vizsgálódásom során a svéd és a finn integrációs politika közötti különbségre keresem a magyarázatot az Európai Unió belüli politikai szocializációs folyamat elemzésén keresztül. A kétpólusú rendszer felbomlása mindkét országban gazdasági és társadalmi krízishelyzetet, sőt identitásválságot idézett elő, ami az EU-hoz való csatlakozásra sarkallta mind a svéd, mind a finn kormányt. Véleményem szerint amíg az európai integráció pozitív visszhangot keltett a finn identitáskonstrukcióban, a svédek jelentős része a svéd nemzet(állam)i identitást fenyegető kihívásként észlelte azt. Azzal kívánok érvelni, hogy a svéd politikai és társadalmi elitnek nem sikerült olyan mélyrehatóan integrálnia az Európa-eszmét, mint a finn elitnek, vagyis a finn társadalom „európaizálása” sikerebbnek bizonyult.

A dolgozatban az elemzési keret megrajzolását követően feltérképezem a svéd és a finn identitáspolitika és külpolitikai gondolkodás „archeológiáját”, valamint megvizsgálom a nemzeti önkép és az Európa-kép közötti viszonyrendszert. A tanulmány lehetőséget kínál arra, hogy konkrét példákon – a biztonságpolitikai diskurzusokon, az

északi regionális törekvéseken (Északi Dimenzió), az EU svéd és finn elnökségén, illetve az euróövezethez való csatlakozás kérdésén – keresztül hasonlítsam össze Svédország és Finnország integrációs politikáját.

„Hídépítés” a racionális és a konstruktivista megközelítés között

Svédország és Finnország integrációs politikájának, unión belüli szocializációjának az elemzésekor a konstruktivizmus, a racionális választás elmélete és a szociálpszichológia közötti „hídépítésre” töreksem abban a reményben, hogy az elméleti sokféleség segíthet megragadni a kortárs Európa komplex valóságát. E megközelítési mód alkalmazása során azokra a kutatókra (Jeffrey T. Checkel, Adrian Hyde-Price, Thomas Risse, John G. Ruggie stb.) támaszkodom, akik szerint az érdekek, az intézmények és az identitások közötti interakciók vizsgálatán keresztül érthető meg az EU-politikákat befolyásoló tényezők bonyolult összjátéka.² A kétpólusú rendszer és a hidegháború végével, a vesztfáliai modell erodálódásával különösen szükségessé vált a hagyományos (neo) realista és (neo)liberális mentális eszköztár finomítása, új fogalmi és elemzési keretek kidolgozása az integráció természetének és dinamikájának az értelmezéséhez.³

Vizsgálódásom során abból a feltételezésből indulok ki, hogy sem az érdekek, sem az identitások nem tekinthetők adottnak, rögzítettnek, inkább folyamatos társadalmi konstrukció eredményei.⁴ Egy politikai közösség érdekei alapulhatnak „objektív” és „szubjektív” tényezőkön egyaránt. A geopolitikai adottságok, az anyagi jólét, a társadalmi szerkezet, a politikai rendszer éppoly meghatározó lehet, mint a közösség identitása, politikai kultúrája, morális értékrendje, közjóról alkotott fogalma és mindazok a hagyományok, hiedelmek, önmagáról és másokról kitalált előfeltevések, melyek az adott politikai közösséget egyedivé teszik.⁵

A külpolitikai döntéshozatal egy adott kulturális és társadalmi kontextuson belül történik, a külső környezet és a belső kognitív változók egyaránt alakítják. A nemzetközi intézmények és szervezetek nagymértékben meghatározzák egy politikai közösség „kollektív cselekvési szabadságát”, a közösen elfogadott és belsővé tett értékeken és alapelveken keresztül normatív kontextust teremtenek, melynek fontos szerepe van az érdek- és identitásformálásban. A nemzetközi intézmények elősegítik a közös érdekeken, bizalmon és identitáson alapuló közösségérzet létrejöttét, a gazdasági interdependencia és a normakövetés befolyásolja az államok külpolitikai magatartását.⁶

A racionális döntéshozatal kognitív, szervezeti és kormányzati korlátai mellett az identitások is gúzsba kötik a racionalitást.⁷ A külpolitikai szereplők gyakran rejtett napirend alapján cselekszenek, döntésüket befolyásolják a külső környezetről alkotott percepciók, a történelmi példák és egyéb szociálpszichológiai tényezők. Az anyagi érdekek mellett

az eszmék, az identitások, a világot és a tudást strukturáló kulturális értékek és normák is hatnak egy állam külpolitikai magatartására. A nemzetállamok rendelkezésére áll egy „szerep”, ami általában a politikai elit elképzeléseit tükrözi az adott közösség nemzetközi szintéren elvárt magatartásáról és általában egy belső/külső szocializációs folyamat eredménye, így összefügg a kulturális és társadalmi ismertetőjegyekkel, a világról alkotott képzetekkel és a közösség saját helyzetével kapcsolatos elképzelésekkel.⁸

Szocializáció és a nemzet(állam)i identitások európaizálódása

Mi tartja egyben Európát és az intézményeit? – tehetjük fel a kérdést John G. Ruggie nyomán. A neves politológus szerint az EU és intézményei olyan társadalmi közeget alkotnak, amely új szerepek és a közösségi normák elfogadására, adaptálására és belsővé tételére, illetve az ezt övező hosszú távú konszenzus kialakítására készíti a tagállamokat.⁹ Az Európai Unió a politikai szocializáció színtereként egyidejű, ám eltérő mélységű hatást fejt ki a tagállamok „kemény” és „puha” héjára.¹⁰ Jeffrey T. Checkel megállapítása szerint az EU hatása óriási mértékű a kemény héjat (*hard shell*) képező nemzeti intézmények, törvények és politikák esetében, ezzel szemben a tagállamok puha héját (*soft shell*) alkotó nemzeti identitás viszonylag szívósan ellenáll az európaizálódási folyamat bomlasztó hatásának.¹¹ A nemzeti politikák, intézmények, eszmék, diskurzusok és identitások európaizálódását taglaló szakirodalomban egyetértés uralkodik a tekintetben, hogy az európai integráció eltérő hatást fejt ki a különböző országokban, területeken és időszakokban.¹² Az európai szocializációs dinamika nagymértékű változatosságot mutat mind a megvalósulási módot, mind a hatásait tekintve, nem létezik egyetlen szocializációs minta. Az európai integrálódási folyamatot belpolitikai tényezők széles köre formálja, melyek között meghatározó szerepe van a mélyen beágyazódott társadalmi diskurzusoknak, szervezeti és intézményi struktúráknak.¹³ Amint az *Eurobarometer* felmérései is mutatják, jelentős különbségek észlelhetők az egyes országok között az európai integráció társadalmi megítélése terén, ami kihat a politikai elit mozgásterére és az egyes tagállamok EU-politikájára is. Érdeemes tehát megvizsgálni, hogyan viszonyulnak egymáshoz a nemzeti és az európai identitáskonstrukciók.

A konstruktivista megközelítés szerint a nemzetek „elképzelt közösségek” (*imagined community*), amennyiben a legkisebb nemzeti közösség tagjai sem ismerik a közösség legtöbb tagját, gondolkodásukban mégis közösségtudatuk képzelete él.¹⁴ A folytonosság, a teljesség és az egyediség képzetét megteremtő történelmi elbeszélések (narratívák) keretet kínálnak a nemzeti közösségek számára,¹⁵ a mítoszok,¹⁶ a történelmi emlékezet és a „kitalált tradíciók”¹⁷ (*invented tradition*) megerősítik a közösség tagjaiban az összetartozás érzetét. Az identitáspolitika és az identitásdinamika elemzése során figyelembe kell

vennünk a történeti kontextust és a saját/másik (mi/ők) viszony felépülését.¹⁸ A nemzeti identitás lassan, ám folyton változik és újratermelődik a hétköznapi gyakorlatokon keresztül, amiben a térképek, a történelemkönyvek és a média mellett nagy szerepe van a múlt politikai felhasználásának helyéül is szolgáló kül- és biztonságpolitikai diskurzusoknak.¹⁹ A nemzeti identitással egyidejűleg kibontakozóban van egyfajta európai identitás, a kétféle önazonosság közötti viszony azonban pozitív összegű játékként írható le. Az európai és a nemzeti identitás kölcsönösen áthatja egymást, az európai azonosság-tudat erősödése nem feltétlenül történik a nemzeti identitás rovására, amely továbbra is a legfontosabb társadalmi azonosulási keretet alkotja.²⁰

A Martin Marcussen által kidolgozott, „fogalmi életciklusnak” (*ideational life-cycle*) elnevezett koncepció szerint az európaizálódási folyamatnak négy fő mozzanata különböztethető meg.²¹ 1. A traumatikus tapasztalatokat követően és/vagy válságként észlelt helyzetek (*critical junctures*) során nyitottá válnak az identitáskonstrukciók az érvényességüket megkérdőjelező kihívások és viták számára. A politikai és társadalmi elit a kritikus fordulópontokban gyakran megváltoztatja a fennálló fogalmi kereteket (*ideational framework*) és határdefiníciókat (*boundary definitions*), elősegítve a politikai renddel és a nemzetállami identitással összefüggő új elképzelések térhódítását. 2. Kérdéses, hogy milyen visszhangot keltenek, hogyan rezonálnak az elit réteg identitásformáló kísérletei a történetileg beágyazódott és intézményesült értékekkel, szimbólumokkal és mítoszokkal. A nemzetállami identitások megváltoztatására irányuló kísérletek sikere függ azok társadalmi fogadtatásától, ezért érdemes – bár némileg problematikus – megvizsgálni a politikai elit és a közvélemény közötti interakciókat. 3. Elemzést igényel a politikai elit azon törekvése is, hogy válogasson a fennálló, legitim identitáskonstrukciók közül a feltételezett hatalmi érdekeknek megfelelően. 4. Végül érdemes megvizsgálni a külpolitika szocializálásának a folyamatát, amely az új fogalmi keretek és identitáskonstrukciók intézményesülését, kollektívvá válását, belsővé tételét és természetesnek vételét eredményezi. Ezt követően – egy újabb krízishelyzetig – folyamatosan szűkül a legitim identitáskonstrukciók köre. A következőkben a fent vázolt szempontrendszer mentén vizsgálom meg a finn és a svéd európaizálódási folyamatot.

Krízishelyzet és fordulópont: a biztonságpolitikai környezet megváltozása

Az utóbbi években egyes svéd társadalomkutatók identitásválságról beszélnek Svédország esetében.²² Amíg a francia nemzeti önkép lényeges alkotóeleme a civilizációs küldetéstudat (*mission civilisatrice*), addig a svédek hagyományosan a világ modernizálására és racionalizálására törekedtek. Az 1990-es évek fordulója óta azonban a jóléti államok számára modellt kínáló Svédország a gazdasági globalizáció és az előregedő társadalom

negatív következményeivel szembesül. A mesterséges kelet-nyugati tömbidentitások megszűnésével pedig a svéd semlegességet – a különleges svéd útról alkotott nemzeti önkép másik lényeges alkotóelemét – érte új kihívás.²³ A finn társadalomkutatók szerint az 1990-es években repedés támadt az egységesség, egyediség és hagyományörzés pilléreire nyugvó finn nemzeti identitásban is. Változóban van a finn nemzeti önkép, amelyet korábban a finn nyelvben és történelemben gyökerező, nyugati és keleti minták keveredéséből felépülő sajátos kultúra határozott meg.²⁴ A „visszatérés Európába” szólammal jellemezhető közbeszéd elsősorban a Nyugattal közös ismertetőjegyeket domborítja ki és a tudás alapú társadalom, illetve a kulturális sokféleség újrafelfedezése vált „Nokiaország” új, nemzetközi identitásának a fő alkotóelemévé.²⁵

A *berlini fal* 1989. őszi leomlásával kezdődő drámai változások Svédország és Finnország számára is új fordulópontot jelentettek, melynek – az identitáskrisis mellett – alapvető kül- és biztonságpolitikai következményei is voltak. A svéd kormány 1990. október 26-i stockholmi sajtótájékoztatóján Ingvar Carlsson miniszterelnök bemutatta a gazdasági helyzet javítását célzó válságsomagot, egyúttal parlamenti támogatást kért az Európai Közösségbe (EK) való felvételt célzó kérelem benyújtásához, amit december 12-én a *Riksdag* képviselőinek az elsöprő többsége meg is adott (289 vs. 28).²⁶ A svéd bejelentés váratlansága, az előzetes tájékoztatás elmulasztása meglepte a finn politikai vezetést, sokan Finnország „cserbenhagyásaként” észlelték a történeteket. A finn döntéshozók azonban hamarosan a külpolitikai irányvonal módosítása mellett foglaltak állást, és Esko Aho kormánya követte a fontos kereskedelmi partner lépését.²⁷ Svédország 1991 júliusában, Finnország 1992 márciusában nyújtotta be az EK-tagságot célzó felvételi kérelmét.

A svéd és a finn külpolitikai irányvonalban bekövetkezett váltás a megváltozott biztonságpolitikai környezethez és a kedvezőtlen gazdasági folyamatokhoz való alkalmazkodásként értékelhető, melyhez elsősorban három tényező járult hozzá. 1. Svédország és Finnország mély gazdasági válságon ment keresztül az 1990-es évek fordulóján, ami az EGK-t vonzó alternatívává tette az erősen exportfüggő északi országok számára. 2. A svéd és a finn politikai elitnek egyre fontosabb imperatívusszá vált a brüsszeli döntéshozatali folyamatban való aktív részvétel. 3. A hidegháború vége, a rivális tömbidentitások megszűnése lehetővé tette a korábban az EK-tagságot kizáró semlegesség és el nem kötelezettség politikájának rugalmasabb értelmezését. A finnek esetében a történelmi tapasztalatok és Finnország geopolitikai helyzete nyomán különösen sokat nyomtak a latban a biztonságpolitikai szempontok. Mauno Koivisto köztársasági elnök ügyelt azonban arra, hogy a társadalmi vita során a fő hangsúly a gazdaságpolitikai és az identitás kérdésével összefüggő érvekre essen.²⁸

A második világháború hadieseményeiből való kívülmaradásnak és a kiváló minőségű fegyvereket és hadfelszerelést termelő, fejlett hadiiparnak köszönhetően a svéd katonai védelem az 1950-es, 60-as években az egyik legerősebbnek számított Európában. A svéd kormány azonban az 1970-es években kezdődő gazdasági recesszió hatá-

sára az OECD-országok átlagánál nagyobb mértékben volt kénytelen volt visszafogni a védelmi kiadásokat az 1990-es évekig.²⁹ Az erős védelmi dimenziót kiegészítő, az 1960-as években bekövetkezett látványos gazdasági növekedés nyomán az OECD az 1970-es években még a világ harmadik leggazdagabb országaként rangsorolta Svédországot. A kedvezőtlen gazdasági folyamatok eredményeként az 1970–1990 közötti időszakban Svédországban az OECD országok átlagánál kisebb mértékben nőtt az egy főre jutó nemzeti jövedelem, és a svéd pozíció a nyolcadik helyre csúszott vissza az 1990-es évekre.³⁰ A statisztikai adatokat tekintve az is megállapítható, hogy 1960 és 1990 között Svédország külkereskedelmi forgalmának egyre nagyobb hányada bonyolódott az EK tagállamaival.³¹ A hidegháború idején a Szovjetunióval és a nyugati országokkal ápolt jó viszony között egyensúlyozó Finnország csupán 1986-ban csatlakozhatott az Európai Szabadkereskedelmi Megállapodáshoz (EFTA). Az EK-tagság lehetősége nem merülhetett fel komolyabban az 1980-as évek vége előtt, noha 1985–1990 között hatszorosára nőtt az EK-országokban a közvetlen finn tőkebefektetés értéke (2,18 vs. 12,47 milliárd FIM, vagy 0,4 vs. 2,1 milliárd euró). A finn külkereskedelmi forgalom egynegyede a Szovjetunióval bonyolódott, a szovjet piac kiesése óriási érvágást jelentett a finn gazdaságnak. A gazdasági helyzetet súlyosbította a munkanélküliség rohamos, 20 százalék fölé történt emelkedése.³²

Az évtizedeken át uralkodó felfogás szerint Svédországnak tartózkodnia kellett minden olyan nemzetközi kötelezettségtől, amely korlátozta volna függetlenségét és cselekvési szabadságát a kül- és biztonságpolitika terén. Ezt a nézőpontot fejtette ki Tage Erlander a híressé vált 1961-es „fémbeszédben” (*metalltal*), amelyben hangsúlyozta, hogy az EK-tagság összeegyeztethetetlen a hiteles semlegességi politikával.³³ Ez a megközelítés határozta meg az EK-val kapcsolatos hivatalos svéd álláspontot egészen 1991-ig.³⁴ A háborús jóvátétel fizetésére kötelezett Finnország külpolitikai mozgásterét eleve behatárolta a Szovjetunióval való sajátos viszony. A Marshall-segély kényszerű elutasítását követően 1948-ban barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási (BEKS) egyezmény foglalta keretbe a finn–szovjet viszonyt, a szovjet érdekszférába tartozó kelet-európai államok mintájára. A finn külpolitikai stratégiát évtizedekre meghatározta az úgynevezett „Paasikivi–Kekkonen-irányvonal”, amelynek értelmében a finn döntéshozóknak mindenkor figyelembe kellett venniük a szovjet biztonsági szempontokat. A szovjet érdekek kizárták természetesen Finnország aktív részvételét a nyugati integrációs folyamatban, egészen a BEKS-egyezmény 1991-es felmondásáig.³⁵

Az 1990-es évek fordulójának eseményei politikai irányváltásra és egyfajta retorikai megújulásra készítettek a külpolitikai kérdésekben korábban viszonylagos konszenzusra törekvő svéd és finn politikai pártokat. Az európai integrálódás és a NATO-val való együttműködés folyamatával párhuzamosan mindkét országban megfigyelhető a politikai szókészlet finomodása, a semlegességfogalom jelentésének rugalmassá válása.³⁶ A biztonságpolitikai gondolkodás fokozatos megváltozását kitűnően illusztrálják a nem-

zetközi és hazai sajtóban nyilvánosságra hozott közös svéd és finn álláspontok.³⁷ Lena Hjelm-Wallén svéd és Tarja Halonen finn külügyminiszter közös cikket tett közzé az *International Herald Tribune* 1997. március 15-i számában, amelyben hangsúlyozták, hogy hívei a NATO-val való széles körű együttműködésnek, ám nem fogadják el a NATO által kínált biztonsági garanciát. Nyitva hagyták ugyanakkor a NATO-hoz való csatlakozás kapuját: „...a katonai el nem kötelezettség eszköz és nem cél vagy egyszer s mindenkorra előre eldöntött ügy.”³⁸ Hasonló szellemben fogant az a Björn von Sydow svéd és Anneli Taina finn védelmi miniszter által közösen jegyzett cikk is, amely 1998. június 13-án jelent meg a legnagyobb példányszámú svéd és finn napilapban. A svéd és a finn álláspont azonosságát kifejezni hivatott cikkben a szerzők megerősítették, hogy a két ország fokozza a kétoldalú együttműködést a biztonságpolitikai kérdésekben, illetve bizalomerosztó lépéseket tesznek a balti térség biztonságának növelése érdekében. Azt is leszögezték, hogy Svédország és Finnország támogatja az EU védelmi dimenzióját, és együttműködik a NATO-val, de nincs napirenden a katonai szövetséghez való csatlakozás, mivel „...a katonai el nem kötelezettség felülvizsgálata nem szolgálná országaink vagy közvetlen környezetünk stabilitását”.³⁹ 2000. április 30-án egy újabb közös svéd–finn állásfoglalás látott napvilágot a *Dagens Nyheter* és a *Helsingin Sanomat* hasábjain. Anna Lindh és Erkki Tuomioja külügyminiszterek a civil válságkezeléssel kapcsolatos nézeteiket osztották meg a nyilvánossággal és arra sarkallták az Európai Uniót, hogy civil eszközökkel fokozza a válságkezelési képességeit. Véleményük szerint a katonai válságkezelés mellett a rendőrség, az igazságszolgáltatási rendszer és a helyi adminisztráció megszervezése is szükséges és fontos a válsággal sújtott területeken.⁴⁰

Az ENSZ békefenntartó és az EU válságkezelő műveleteiben aktív szerepet vállaló Svédországban és Finnországban hiányzik a NATO-csatlakozás társadalmi támogatottsága. A közös kül- és biztonságpolitika (CFSP) formálásához az úgynevezett *petersbergi feladatok* – humanitárius és mentési műveletek, békefenntartás és válságkezelés – napirendre emelésével is hozzájáruló északi országok elsősorban a széles értelemben vett biztonság növelésének „puha” módozataira helyezik a hangsúlyt. Közös érdekük az európai válságkezelő képességek megerősítése, illetve az USA jelenléte az európai biztonsági architektúrában, mindazonáltal elutasítják a védelmi garanciát. Svéd és finn politikusok egyaránt üdvözik a NATO–oros viszony javulását, Oroszországra és a történelmi tapasztalatokra hivatkozva továbbra is ragaszkodnak ugyanakkor – különösen a finnek – az erős területi védelemhez.⁴¹ Svédországban jelenleg nincsen napirenden a NATO-tagság felvetése, sőt a 2002 februárjában elfogadott hivatalos biztonságpolitikai *Fehér könyv* némi nosztalgiával utal vissza a semlegesség hagyományára: „Svédország továbbra sem vesz részt katonai szövetségben. Ez a biztonságpolitika, amely lehetővé teszi számunkra, hogy Svédország a környezetében kialakuló konfliktusok esetén is semleges maradjon, jól szolgált bennünket.”⁴² Finnországban időről időre felizzik a NATO-diskurzus, és egyes politikai elemzők szerint Paavo Lipponen 2003-as választási

győzelme esetén komoly esély lett volna az el nem kötelezettségi politika átgondolására. A finn kormány biztonságpolitikai állásfoglalását tartalmazó 2004-es *Fehér könyv* megállapításai szerint Finnország technikailag felkészült és megfelel a NATO elvárásainak, a közvélemény többsége viszont ellenzi a katonai elköteleződést. Érdekes módon az elutasító hozzáállás ellenére a finnek többsége úgy véli, hogy Finnország a közeljövőben csatlakozni fog a NATO-hoz.⁴³

Az EU a svéd és a finn álláspont szerint is egyfajta „biztonsági közösségnek” tekinthető. A svéd politikusok számos alkalommal hangsúlyozták, hogy nem jelent nehézséget az uniós tagság és a katonai el nem kötelezettség összehangolása. Pierre Schori külügyminiszter-helyettes azt fejtegette egy 1997-es beszédében, hogy Svédország számára az EU-tagság jelenti a legfontosabb biztonsági tényezőt, „az EU önmagában is biztonságpolitika”, majd hozzátette, hogy az unió feltehetően nem maradna közömbös egyetlen fenyegetésnek kitett tagállamával szemben sem.⁴⁴ Hasonló szellemben nyilatkozott 2004 elején Laila Freivalds jelenlegi külügyminiszter a *Társadalom és védelem (Folk och Försvar)* elnevezésű, Sälénben évente megrendezésre kerülő országos konferencián. Freivalds az EU által vezényelt macedóniai és kongói válságkezelő akciókban való svéd részvételéről tartott beszédében az unión belüli együttműködés elmélyítésére, illetve a kül- és biztonságpolitikák összehangolására ösztönzött, aláhúzta ugyanakkor, hogy Svédország továbbra sem kívánja elkötelezni magát.⁴⁵ Finnország EU-csatlakozása implicit biztonsági garanciakeresési igényként is felfogható az 1990-es évek eleji zűrzavaros oroszországi helyzet tükrében. Ezek az érvek ugyan csak burkolt formában jelentek meg az 1994-es referendumot megelőző kampányban, érvényességüket azonban alátámasztják a népszavazást követő elemzések és többek között Erkki Tuomioja értékelése. Miként a finn külügyminiszter rámutatott, az I. Sándor cár és Napóleon 1807-es találkozója óta észlelt „Tilsit-szindrómának” nagy szerepe van a finn EU-politika alakításában. E gondolatmenet szerint az Oroszországtól/Szovjetuniótól való függés a múltban, illetve a fenyegetettségérzet, hogy az ország sorsa Finnországon kívül dől el, egyfajta védekező hozzáállást alakított ki a finnekben. A svéd megközelítéstől eltérően a finn EU-politikában kifejezetten fontos a biztonságpolitikai vetület, ami összefügg az európai integráció iránti szilárd finn elkötelezettséggel.⁴⁶

Visszhangkeltés a fennálló identitáskonstrukcióban: külpolitika és mentális határkijelölés

Sieglinde Gstöhl egy tanulmányában arra hívta fel a figyelmet, hogy az államok integrálódásának elemzésekor a politikai gazdaságtani megközelítés mellett figyelembe kell vennünk a nemzeti identitás rejtett hatásait is. A racionális megközelítés alapján azt várnánk, hogy a fejlett iparral rendelkező kis államok az integrálódásra nagyobb fokú hajlandósá-

got mutatnak, mint a kevésbé fejlett nagyok. Ezzel szemben Svédország, Norvégia és Svájc egyáltalán nem vagy csak viszonylag későn csatlakozott az Európai Unióhoz.⁴⁷ A fenti gondolatmenet szerint ha egy nemzet önértelmezésében az EU-tagság az önazonosságra nézve fenyegető tényezőként jelenik meg, az integrációs politika „vonakodó” (*reluctant*) lesz. Természetesen az identitáskonstrukciók egyes alkotóelemei idővel veszíthetnek jelentőségükből, irrelevánssá válhatnak (mint a svéd semlegesség a hidegháború után) vagy akár kudarcot is vallhatnak (mint a svéd jóléti modell az 1990-es években).

A svédek és a finnek európai azonosulását segítheti elvileg a közös történelmi mintákra (humanizmus, felvilágosodás stb.) való hivatkozás. Ezzel a törekvéssel összhangban áll napjainkban a közös európai történelem elbeszélését és a nemzeti mítoszok lebontását célzó könyvek garmadája, illetve az EU eredetmítoszána a felépítését célzó vállalkozások, amelyek az európai integráció *aranykorát* az „alapító atyák korával” azonosítják.⁴⁸ A probléma abban áll, hogy az európai történelemre való emlékezésnek számos eltérő módja létezik. A feltételezett közös európai örökség megítélése szempontjából a mélyen gyökeret eresztett nemzeti történelmi narratívák jelentős mértékben különbözhetnek.⁴⁹ A svéd kollektív identitás a XVI–XVII. századi birodalmi felemelkedéstől kezdve a XX. század végéig a (kontinentális) Európától való mentális elhatárolásra épült, és a határkijelölés folyamatában a külpolitikai gyakorlatnak fontos szerepe volt.⁵⁰ A finnek a Nyugat és Kelet közötti geopolitikai sodródás évszázadai során gyakran megosztottak voltak a nyugat-európai mintakövetés vagy önálló hídfőszerep kérdésében. Az 1990-es évek közbeszédében azonban vitathatatlanul uralkodóvá vált az a felfogás, miszerint Finnország visszatért a „természetes” otthonát jelentő Nyugathoz és az EU-tagság e „hazatérés” szimbolikus kifejeződése.⁵¹

A svéd és a finn politikai elit identitáspolitikája és a nemzeti versus európai azonosulás elemzéséhez támpontot nyújthat a szociálpszichológiai és a kritikai geopolitikai megközelítés. A társadalmi identitás elmélete (*Social Identity Theory*) szerint egy csoporthoz (*ingroup*) való tartozás magában foglalja a csoporton kívüli világtól (*outgroup*) való kategorikus elhatárolódást.⁵² Az identitás felépítése „tükrök halálosan komoly játéka”, amely a különbségtétel és belefoglalás nyelvezetén (*language of differentiation and integration*), illetve egy személy vagy közösség külső és belső identifikációs gyakorlatainak bonyolult, időbeli interakcióján keresztül megy végbe.⁵³ A kritikai geopolitikai megközelítés különös figyelmet szentel azoknak a határkijelölő gyakorlatoknak és „színhátékoknak” (*performances*), amelyek az államok mindennapi életét jellemzik.⁵⁴ A külpolitika határkijelölő társadalmi jelenségként és a mentális térkijelölés (*mental mapping*) eszközeként is értelmezhető. Indokolt különbséget tenni a „mentális térkép” és a földrajzi térkép között, a svéd „mentális ablak” például mindig is nyitottabb volt Északra és az angolszász világra, mint az európai kontinensre.⁵⁵ A földrajz- és a történelemoktatás mellett a külpolitikának is óriási szerepe van a társadalmi-térbeli tudatosság (*socio-spatial consciousness*) létrehozásában és újratel-melésében, valamint a barát/ellenség viszony meghatározásában. Ebben az értelemben a

külpolitika olyan politikai gyakorlat, amely eltávolít vagy „idegenné varázsol bizonyos eseményeket és szereplőket”, a külpolitikai diskurzus pedig a fenyegetés reprezentációján keresztül igyekszik kijelölni és fenntartani, biztosítani az államhatárokat.⁵⁶

Svédország harmincéves háborúba lépésekor (1630) Gusztáv Adolf király emlékeztette az országgyűlést (*riksdag*), hogy a svéd nemesek „igazi örökösei és leszármazottai az ősi gótoknak, akik az ő idejükben csaknem az egész világot meghódították.”⁵⁷ A király egy olyan, a svéd *aranykorra* utaló történelmi narratívából indult ki, amely alkalmas volt a királyi ház legitimitásának az alátámasztására és a svéd birodalom lakóinak a mozgósítására – például hadviselés idején.⁵⁸ A „gótikus elképzelés” szerint a svéd királyság volt az európai civilizáció bölcsője.⁵⁹ A XVI–XVII. századra elterjedt a gótok kultusza a svéd elit körében, az eredetmítoszt számos latin és népnyelvi krónika népszerűsítette. A művelt svéd rétegek támogatták a gótikus eszmét mint a kollektív svéd önkép alkotóelemét, a Svéd Birodalmat pedig egy Európa többi részétől elkülönülő, önálló entitásnak tekintették.⁶⁰ Mikael af Malmborg rámutatott arra, hogy Svédország politikai és katonai vereségeinek hosszú sorozata (1709, poltavai csata; 1809, Finnország elvesztése; 1905, a Norvégiával való unió széthullása) alapvető szerepet játszott az úgynevezett „kissvéd identitás” kialakulásában. Az elveszített ütközetek lehetővé tették, hogy Svédország a külső hódítások helyett a gazdasági modernizációra és a társadalmi jólétre összpontosítsa energiáit.⁶¹ A svéd történész a napóleoni háborúk óta eltelt két évszázadot a „béke svédesüléseként” írja le, amennyiben a békét alapvetően svéd, a háborút pedig európai sajátosságként érzelték a svédek.⁶² A több évszázados háborús tapasztalatokban gyökerező „Oroszország mint ősellenség” kép a XIX. századi svéd világkép szilárd alkotóeleme volt, amely alapvetően meghatározta a svéd biztonságpolitikai gondolkodást. Svédország csaknem belépett a krími háborúba (1853–1856) az angolok és a franciák oldalán, sőt a hidegháború idején született titkos hadi forgatókönyvek kizárólag egy kelet felől érkező esetleges agresszióval számoltak.⁶³ Mindazonáltal a svéd mentális képzetvilágban a XIX. században kibontakozó irodalmi, kulturális, majd politikai „skandinavizmus” és az északi regionális identitásépítés folyamatával párhuzamosan a kontinentális Európa vált Svédország ellenpólusává.

A progresszív, protestáns Svédország mentális elhatárolása a konzervatív, katolikus Európától az 1930-as évek politikai diskurzusaiban fogant. A svéd szociáldemokraták, akik 1933 és 1976 között uralták a politikai színteret, olyan Európa-képet építettek fel és tudatosítottak a társadalomban, amely Svédország fogalmi ellenpárját jelentette.⁶⁴ A svéd nemzeti önkép magvát a demokrácia, egyenlőség és szolidaritás eszméivel társított, munkaorientált Svédország alkotta, szemben az ún. „négy K”-val azonosított „konzervatív, kapitalista, katolikus és kolonialista” Európával.⁶⁵ A svéd/európai viszonyítási keret 1945 után is érvényben maradt, többek között Gunnar Myrdal, a híres közgazdász írásaiban és beszédeiben kapott nagy hangsúlyt. A svéd jóléti államot és a gazdaságilag, társadalmilag és politikailag „fejletlenebb” EK országokat összehasonlítva a következőket írja Myrdal és a *Vi och Västeuropa* (Mi és Nyugat-Európa) című kötet társszerzői:

„Amennyiben a politikai demokráciát az »európai kultúra« részének tekinthetjük, jusson eszünkbe annak gyenge mivolta az európai kontinens Skandináviától délre fekvő országaiban, mely alól talán egyedül Hollandia képez kivételt [...] Mindannyian tudjuk, hogy a demokrácia átláthatóbb, erősebb alapokon nyugvó és hatékonyabb az angolszász telepes országokban [...] és Skandináviában.”⁶⁶ Az EK tagállamok gazdasági és társadalmi struktúráiban észlelt relatív elmaradottság arra ösztönzött néhány prominens szociáldemokratát, hogy kritika tárgyává tegye az EK nem túl demokratikus jellegét. Egyikőjük, Enn Kokk így festette le a kortárs Nyugat-Európát: „Nyugtalansággal tölt el De Gaulle tábornok és dr. Adenauer szövetsége, a frankogermán szövetkezés egy katolikus, konzervatív és kapitalista Nyugat-Európa élén. Napjainkban Nyugat-Európa a »dinamikus« EGK helyett inkább egy politikailag halott táj képét mutatja.”⁶⁷ Inga Thorsson, a svéd EK-tagság egyik legmarkánsabb ellenzője pedig a következőképpen foglalt állást a *Tiden* című folyóiratban 1962-ben megjelent cikkében: „Kifogásoljuk, hogy néhány európai állam képtelen felhagyni a nagyhatalmi álmaival és méltósággal feladni a gyarmati rendszer maradványait. Helytelenítjük a katolikus országoknak a racionális családtervezéshez való [negatív] hozzáállását, mivel hisszük, hogy ez az éhező emberek tömegei számára elfogadható életszínvonal felé vezető egyetlen út. [...] Hiszem, hogy erélyesen állást kell foglalnunk, még ha ez népszerűtlen is.”⁶⁸

Amikor az 1991-es őszi választások után Carl Bildt alakított konzervatív-liberális kormányt, utalt arra, hogy a konzervatívok és a liberálisok már az 1960-as években is összeegyeztethetőnek vélték a svéd és az európai identitást, illetve a semlegességet az EK-tagsággal.⁶⁹ Az új miniszterelnök „határozott európai identitással” rendelkező külpolitikát sürgetett és így összegezte Svédország európai integrációtól való hosszú távolmaradásának az okait 1991. november 13-i bonni beszédében: „Az európai integrációval kapcsolatos politikáról szóló svéd vitában egyesek azt állították, hogy Svédország a társadalmaknak egy magasabb rendű formáját képviseli, melyet helytelen lett volna kitenni az állítólag kevésbé fejlett európai nemzetekkel való együttműködés veszélyének. A svéd politikai színteret uraló [szociáldemokrata] erők hosszú időn át olyan országnak látták Svédországot, amely úgynevezett »harmadik utas« politikája révén képes hidat építeni Kelet és Nyugat között, nem csupán biztonsági értelemben, hanem a két rivális társadalmi és gazdasági rendszer közötti egyfajta kompromisszumkeresést tekintve is.”⁷⁰

„Már nem vagyunk svédek, nem akarunk oroszokká válni, legyünk hát finnek!” – az utókor az 1820-as években kezdődő finn „nemzeti ébredés” (*kansallinen herääminen*) szimbolikus alakjának, A. I. Arwidssonnak tulajdonítja a fenti szavakat.⁷¹ Az idézet jól érzékelteti a finnek sajátos helyzetét a XIX. században: Finnország több évszázadon keresztül a svéd királysághoz tartozott, 1809-ben azonban a napóleoni háborúk következményeként autonóm nagyhercegségként az orosz birodalomba tagozódott. A finn hagyományok, szimbólumok és történelem „kitalálásával” – többek között a *Kalevala* runóinak egységes nemzeti eposzba rendezésével –, vagyis a finn nemzetépítéssel pár-

huzamosan élénk vita bontakozott ki Finnország Európán belüli helyzetéről. A Nyugathoz és Kelethez fűződő viszony, illetve a finnek jövőjével összefüggő elképzelések kapcsán két irányzat kristályosodott ki a XIX. század második felében.⁷² A Finnország nyugati hovatartozását hangsúlyozó „liberálisok” a társadalmi modernizáció és a nemzettelé válás biztosítékát a nyugati politikai, társadalmi és kulturális minták követésében látták. A liberális elgondolás szerint Finnországnak is részt kell vennie a nyugat-európai iparosodási és urbanizációs folyamatban, illetve pártolnia kell a szabad kereskedelmet és véleménynyilvánítást, továbbá az Európa kulturális központjaival való szoros viszony ápolását. Ezek az elképzelések rokonságban álltak az orosz zapodnyikok (nyugatosítók) és a brit whigek gondolkodásmódjával.⁷³ Az „önálló finn út” létjogosultságát valló „fennománok” elképzelése szerint Finnország nem tekinthető a nyugati civilizáció perifériájának, sőt történelme az 1809 előtti időkre nyúlik vissza. Az agrárius jellegű Finnország híveiként és szellemi vezetőjük, J. V. Snellman nyomán úgy vélték, hogy a finn nemzeti mozgalom végső soron a sikeres mezőgazdasági termelés függvénye. Ebben látták annak a biztosítékát, hogy a finn nyelvű lakosság többségét alkotó parasztság viszonylagos jólétet érjen el, ami lehetővé teszi, hogy a gyerekek az oktatáson keresztül politikailag tudatos hazafivá és állampolgárokká váljanak.⁷⁴ Az ideológiai összecsapások izgalmas terepe volt az 1866-os stockholmi *skandináv kiállítás*, illetve az 1878-as és az 1889-es *párizsi világkiállítás*, amely arra készítette a különböző „pártokat”, hogy megfogalmazzák és előmozdítsák a Finnország jövőjével kapcsolatos víziójukat.⁷⁵

Az európai hatalmi politikában – többek között a német–orosz viszonyban – bekövetkező változások hatásaként fokozatosan szigorodott az orosz katonai és közigazgatási ellenőrzés. A Finnország szorosabb integrálódását célzó orosz követelések mind a liberális, mind a fennomán irányzat számos hívében megerősítették azt a benyomást, hogy Finnország a nyugati civilizáció keleti határa, vagyis „Európa védőbástyája”.⁷⁶ Végül az 1917-es orosz forradalom lehetőséget kínált az oroszokkal való kötelékek elszakítására és a finn nemzeti szuverenitás megszerzésére. A lengyel szecessziós törekvésektől eltérő, a cári Oroszország iránti lojalitással jellemezhető finn nemzetstratégia sikeresnek bizonyult, amennyiben az autonóm finn nagyhercegség időnként a demokratikus reformkísérletek terepévé vált. A svéd időszakból származó jogrendszer és közigazgatás mellett a finnek továbbra is az evangélikus egyház kötelékébe tartozhattak, finn posta működött, 1860-ban bevezetésre került a finn márka, az 1863-as nyelvi rendelet pedig kikötötte, hogy a finn nyelv a svéd nyelvvel váljon egyenrangúvá húsz esztendőn belül. A finn nyelvpolitika eredményeként a finn nyelv 1906-ban a hivatalos nyelv szintjére emelkedett.⁷⁷ A több évtizeden keresztül, két hullámban zajló „nyelvi háborút” széles alapú társadalmi konszenzust követelő konfliktusok, a világháborúk zárták le: a külső fenyegetés összekovácsolta a finneket és a svédeket. Az Åland (Ahvenanmaa) hovatartozása miatt kirobbant vita is békés módon rendeződött, a Népszövetség 1921-ben Finnországnak ítélte a többségében svéd anyanyelvűek által lakott szigetet. A jelenlegi pozitív

finn–svéd viszony és a nacionalizmuskutatók terén gyakran pozitív példaként említett finnországi svédek esetében nem szabad megfeledkezni arról a sajátos történeti kontextusról, ami lehetővé tette a mai helyzet kialakulását. Finnországban a „nacionalizmus korának” a beköszöntekora a kulturális hatalom a kisebbség, a svédek kezében volt, a svéd nyelvű elit tulajdonképpen oroszlánrészt vállalt a finn nemzetépítés folyamatában. A közös orosz/szovjet ellenségkép mellett a sok évszázados együttélés, a hasonló kulturális mintázat és társadalmi berendezkedés tette lehetővé a „finn–svéd kiegyezést”.⁷⁸

Risto Alapuro szociológus szerint Finnország kulturális és politikai fejlődése keleti és nyugati minták – a nyugati típusú (skandináv), agrár jellegű társadalomszerkezet és egy hatalmas, többnemzetiségű birodalomtól való keleti típusú függőség – olykor ellentmondásos keveredésével jellemezhető. Finnország 1917-ben nyerte el függetlenségét, amit rögtön véres polgárháború követett 1918-ban, a finn politikai kultúrát ezt követően évtizedekre meghatározta az a diskurzus, ami a „nemzeti” és „nem nemzeti”, illetve a „finn” és az „idegen” meghatározása körül folyt.⁷⁹ Mivel a térrel és a határokkal kapcsolatos elképzeléseknek fontos szerepe van az identitások felépülésében, érdemes megvizsgálni a finn identitást alapvetően meghatározó finn–orosz határ dinamikájának az időbeli változásait.⁸⁰ 1809 és 1917 között viszonylag porózus volt a Finn Naghercegség keleti határa, amely a kulturális és a gazdasági áramlást egyaránt lehetővé tette. A függetlenség elnyerését követően megszilárdult a finn–szovjet határ, az új területiális stratégiának megfelelően ideológiai természetűvé vált és a finn mentális térképen a Szovjetuniótól elhatároló fontos identitásképző szimbólummá vált. A második világháborút követően a földrajzi fekvésnek és a hősiesség önvédelemnek köszönhetően – a 12 százalékos területvesztés mellett – sikerült megőrizni Finnország függetlenségét. A határok szigorú őrzése mellett hivatalos állami szinten zajlott a kereskedelmi csere, a Szovjetunió felbomlásával ismét nyitottabbá vált a határ az áramlások különböző módjai előtt. Finnország 1995-ös EU-csatlakozásával megváltozott a finn–orosz határ jelentése: 2004-ig ez a határszakasz képezte az EU és Oroszország egyetlen közös határvonalát. Ebben az összefüggésben nyer jelentőséget az EU finnek által kezdeményezett *Északi Dimenziója*, amelyről a későbbiekben esik szó.⁸¹

Urho Kekkonen, a későbbi elnök egy 1943-as stockholmi beszédében vázolta a Finnország túlélése szempontjából egyetlen lehetségesnek tekintett megoldást, a Szovjetunióval való baráti viszonyra való törekvés politikáját.⁸² Pauli Kettunen politológus úgy véli, hogy a második világháború után jellemzővé vált, a kompromisszum keresésén alapuló gondolkodásmód továbbra is, a kevésbé sorsdöntő helyzetekben is része a finn politikai kultúrának.⁸³ Alapuro ezzel összhangban úgy véli, hogy a külső kényszerek által diktált „védekezési ethosz” továbbra is a finn nemzeti identitás sarokköve, a külső kényszerként és szükségszerűségként észlelt dolgokhoz való aktív alkalmazkodási hajlam továbbra is a finn önértelmezés szerves része. Ezzel is magyarázható, hogy az európai integráció iránti szilárd finn elkötelezettség nem csupán a fennálló nyugati intézmények és struktúrák

megítélésével, illetve az EU „természetes viszonyítási csoportnak” tekintésével függ össze. A Tuomioja által a közbeszédben meghonosodott „Tilsit-szindrómának” nagy szerepe lehet abban, hogy a finnek támogatják az Európai Monetáris Uniót és az EU magjába kerülést célzó politikai irányvonalat. A svéd megközelítéstől eltérően a finn EU-politikának fontos biztonságpolitikai vetülete van és az EU-tagság nem vált a társadalmat mélyen megosztó tényezővé.⁸⁴ A finn politikai kultúra utóbbi két évszázad során meggyökeresedett sajátosságai is megnyilvánulnak abban, ahogyan a politikai elit nemzeti kérdésként kezeli a külső dependenciával összefüggő kérdéseket és ahogyan a finnek bizalommal követik politikai vezetőiket. A választási eredmények és a közvélemény-kutatási adatok azt mutatják, hogy az 1960-as, 70-es években a finnek többsége támogatta a Szovjetunióval folytatott barátsági és együttműködési politikát. A finn megközelítés eltér a svéd politikai kultúrától, amennyiben a finn politikai elit a belső igényeket a külső kényszerekhez igazítja, az állampolgárok pedig alkalmazkodnak a szükségszerűségként bemutatott feltételekhez.⁸⁵ Finnország 1995-ös EU-hoz történő csatlakozásával mindenesetre sok finn érezte úgy, hogy a finn történelem köre bezárult. A Kelet és Nyugat közötti geopolitikai sodródás, a határok és uralkodók változásai, a „túlélés történelme” mély hatással voltak a finn nemzeti önképre és Európa-képre. Az EU „éltanulóiként” számon tartott és a tudás alapú társadalom kiépítésében élenjáró finnek körében változóban van a Finnországot Kelet és Nyugat közé, Európa peremére elképzelő szemlélet.⁸⁶

Érdekek és identitások közötti kölcsönhatások: „kettős politika”, nemzetközi szerep és kényszerűség

Svédországnak óriási kihívást jelent az Olof Palme nevével fémjelzett aktív külpolitika öröksége. A svéd semlegesség – eltérően Svájc (1815), Finnország (1948) vagy Ausztria (1955) helyzetétől – nélkülözött mindenféle jogi vagy szerződésben megnyilvánuló alapot. Svédországnak a nemzetközi konfliktusok racionális, jogszerű és békés kezelése révén kellett meggyőznie a nagyhatalmakat a semlegességi politika iránti elkötelezettségéről.⁸⁷ A földrajzi helyzetét tekintve periférikus Svédország esetében a semlegesség az aktív külpolitika alapjául szolgált.⁸⁸ Olof Palme miniszterelnöksége idején Svédország aktívan bekapcsolódott a „harmadik világgal” kapcsolatos kérdésekbe és a nemzetközi véleményépítésbe (*opinion building*), közvetítő és hidépítő szerepet játszva a nemzetközi konfliktusokban. A svéd kormány sikeresen használta ki Svédország hírnevét mint „becsületes közvetítő” (*honest broker*), elősegítve ezzel a nemzeti érdekeket.⁸⁹ Olof Palme aktív külpolitikája és annak ideológiai dimenziója alátámasztja azt a nézőpontot, miszerint „a külpolitika központi jelentőségű az emberek nemzeti identitásról, nemzetük céljairól, szerepéről és értékeiről alkotott képe szempontjából.”⁹⁰ A svéd semlegességi politika több volt, mint biztonságpolitika: morális álláspontot is kifejezett.⁹¹ A politikai elit és a média által közvetített kép

szerint a semlegesség megerősítette Svédország nemzetközi szerepét és a svéd „morális fölényről” kialakított percepciót.⁹² E gondolatmenet szerint a hatalmi politikát elutasító Svédország a civilizációs folyamat egy magasabb szintjén áll, külső magatartása a világ többi részétől eltérően erkölcsi normákon nyugszik. A fejlődő országok segítekkel való támogatása, a békefenntartó missziók és a leszerelési tárgyalások ösztönzése mind-mind része volt a nemzetközi társadalom Svédországról alkotott képének. Olof Palme, a Kelet és Nyugat közötti „harmadik út” (*tredje vägen*) markáns képviselője például élesen bírálta az Egyesült Államokat a vietnami háború miatt, a Szovjetuniót a csehszlovákiai intervenció miatt vagy Dél-Afrikát az apartheidpolitikája miatt.⁹³ A svéd miniszterelnök a következőképpen foglalta össze a külpolitikai elképzeléseit: „A nemzetek szabadsága és függetlensége mellett törünk lándzsát [...] Egy kis állam polgáraiként egy olyan világban szeretnénk élni, ahol a szuverenitás és a be nem avatkozás elvét maradéktalan tisztelet övezi. Ez a fajta gondolkodásmód azt is lehetővé tette [...], hogy Svédország hidakat építsen Dél és Észak között egy válsággal és a polarizáció veszélyével fémjelzett időszakban.”⁹⁴ A Svédország és Európa közötti képzeletbeli választóvonalat fenntartó „jóléti nacionalizmus” (*welfare nationalism*) kora véget ért, de a jóléti modell válsága és a semlegességi politikát ért kihívás ellenére az 1990-es években is megfigyelhető a svéd külpolitikai aktivizálódás.⁹⁵ A svéd stratégiai önképnek megfelelően a külpolitikai döntéshozók a megváltozott világrendben is kezdeményező szerepre törekednek, noha megváltoztak a külpolitikai hangsúlyok: a svéd külügyérek érdeklődése a fejlődő országok felől fokozottan Európa és a balti térség felé tolódott, a korábbi Amerika-ellenes attitűdöt pedig felváltotta a transzatlanti kapcsolat és a svéd–amerikai viszony megerősítésére való törekvés.

John F. Kennedy szavaival „a belügyeket és a külügyeket elválasztó vonal olyan átlátzóvá vált, mint a vízre rajzolt vonal.”⁹⁶ A megállapítás különösen érvényesnek tűnik a kortársak által „Janus-arcúként” jellemzett, a Nyugat és a Kelet számára mást-mást üzenő Finnország esetében. A külpolitikai döntéshozatal során a nyugati államokhoz ezernyi ideológiai, kulturális és gazdasági szállal való kötődés mellett a nemzeti önállóság érdekében figyelembe kellett vennie az 1270 km hosszú finn–szovjet/ orosz határvonalat.⁹⁷ A külpolitikai mozgásteret illetően Finnország helyzete gyökeresen eltért Svédországtól, az aktív svéd külpolitikával szemben a finn semlegességi politikát leginkább a „passzív” jelzővel írhatjuk körül. A többi semleges államtól eltérően Finnország esetében szerződéses kötelezettség (az 1948-as BEKS-egyezmény) szabályozta a biztonsággal összefüggő kérdéseket.⁹⁸ A finn politikai elit ki nem mondott célja volt, hogy mindent megtegyen a szovjet katonai segítség elfogadásának elkerülése érdekében, egyúttal a külpolitikát a belpolitikai érdekérvényesítés eszközeként használta fel. Kekkonen idején alakult ki az a gyakorlat, miszerint a külpolitikai döntéshozatalt meghatározó köztársasági elnök a KGB-kirendeltség vezetőjén keresztül, a kormány és a külügyminisztérium megkerülésével tartott fenn közvetlen kapcsolatot a Kreml vezetőivel. A szovjet érdekek figyelembevétele a belügyekben is jellemzővé vált, kormányalakításban például kizárólag a szovjet

vezetés számára külpolitikailag elfogadható pártok vehettek részt. Amennyiben megíngott a Kreml bizalma a finn külpolitikai irányvonal hitelességében, úgy kész volt élni a nyomásgyakorlás eszközeivel, akár az elnökválasztás előtt vagy a parlamenti választásokat követően, miként azt az 1958-as „éjszakai fagyok” vagy az 1961-es „jegyzékváltság” esete illusztrálja.⁹⁹ A finn és a szovjet levéltárak megnyitásával lehetővé vált, hogy a finn történészek újragondolják és nyílt viták témájává tegyék Urho Kekkonen elnök (1956–1981) politikáját. Kekkonen idején létrehoztak egy úgynevezett *gondolkodásmódbeli honvédelmi bizottságot* (*Henkisen maanpuolustuksen komitea*) is, melynek feladata a finn patriotizmus megfogalmazása, terjesztése, a kényes finn külpolitikai helyzetben követendő gondolkodás oktatása és bizonyos fokú ellenőrzése volt. A külügyek irányítását illetően az „egyszólamúságra”, a viták elkerülésére és a társadalmi konszenzusra irányuló törekvés magában foglalt bizonyos öncenzúrát, a szabadság önkorlátozását.¹⁰⁰

Mindkét északi ország hidegháborús helyzetét meghatározta a legújabb kori történelemről folytatott viták hiánya és a külpolitikai döntéshozatal eltitkolt jellege. A svéd és a finn politikai elit „kettős nyelvezet” használt, és a „titkosság kultúrájával” viszonyult a tabu témaként kezelt érzékeny külpolitikai kérdésekhez. A svéd és a finn történetírás évtizedeken át a régebbi korokhoz fűződő „semleges” témákra fókuszált elsősorban, mivel lehetetlenné vált a közelmúltra vonatkozó forrásokhoz való hozzáférés. Az 1990-es évek fordulóján a közelmúlt iránti felfokozott érdeklődésnek és az addig elzárt archív anyagok részleges szabadabb tételének köszönhetően a svéd és a finn társadalmi viták középontjába került bizonyos történelmi mítoszok „szétszedésének” az igénye.¹⁰¹ Kekkonen személye és az általa követett gyakorlat éles bírálatok sorát váltotta ki az 1990-es évek „finlandizációs” diskurzusaiban. A finn politikai elit a nyilvánosság előtt a finn–szovjet barátságot hangsúlyozta, igyekezett a lehető legjobb viszonyt fenntartani a Szovjetunióval, és semmit nem kritizálni, ami ott történt. Az önazonosság és a nemzeti lét megőrzése érdekében azonban a lehető legnagyobb távolságot tartotta a hatalmas szomszédtól. Finnország esetében a biztonságpolitikát külön kellett választani az országot a Nyugathoz kötő ideológiai, kulturális és gazdasági szálaktól. Ezzel szemben Svédország hallgatólagosan számíthatott a nyugati közösség támogatására. Amint azt az 1990-es évek tényfeltáró bizottságai kiderítették, a svéd katonai vezetés titokban – a társadalom, a politikusok nagy része, sőt hosszú évekig a külügyminiszter tudta nélkül – gondosan egyeztetett terveket dolgozott ki a NATO-val, amelytől katonai segítséget várhatott egy szovjet támadás esetén.¹⁰² Svédország paradox módon az amerikai nukleáris védőernyő alól, a NATO „csendestársaként” vagy „tizenhetedik tagjaként” bírálta az amerikai külpolitikát és sürgette a nukleáris fegyverek leszerelését. A jelentések hatására újságcikkek és elemzések garmada jelent meg. Meglepőnek tűnhet, de a semlegesség kapcsán alkalmazott „kettős politika” (*dubbelpolitik*), a hivatalos kormányzati retorika és a katonai vezetés titkos manőverezése közötti ellentmondás nyilvánosságra hozatala marginális hatással volt a svéd közvéleményre. Továbbra is visszacsengenek Östen Undén külügyminiszter

szavai, aki így vélekedett a semlegességi doktrína és a svéd nemzeti identitás közötti összefüggésről: „Az a tény, miszerint Svédország 135 esztendőn át békében élt, kétségkívül erős pszichológiai hatást gyakorolt a svéd társadalom biztonsággal kapcsolatos gondolkodásmódjára [...] Bármi is a magyarázat arra, hogy elkerültük a háborúkat, nehéz lenne meggyőzni a svédeket arról, hogy biztonságukat a semlegességi [...] politika feladása garantálja.”¹⁰³ Úgy tűnik, hogy a semlegességre való hivatkozás a svéd politikai liturgia lényeges elemévé vált, a NATO-val folytatott titkos együttműködés tényénél erősebbnek bizonyult a semleges Svédország mítosza. Amennyiben a semlegességi politika történeti folytonosságáról szóló anakronisztikus elbeszélés továbbra is alkalmas szavazatszerzésre, belpolitikai szükségletek kielégítésére, ezt nyugodtan elkönnyelhetjük a politikai elit érdekeinek megfelelő szocializációs folyamat sikerének.¹⁰⁴

Regionális együttműködés és az EU Északi Dimenziója

A nemzetépítéshez hasonlóan beszélhetünk régióépítésről (*region-building*) is, amely éppúgy a belefoglalás (*inclusion*) és a kizárás (*exclusion*) egyidejű, a mi/ők és a kívül/belül dimenziókat elhatároló folyamatán alapul. A régióépítés célja egy államhatárokat keresztező, térbeli és időbeli identitással rendelkező „elképzelt regionális közösség” konstruálása.¹⁰⁵ Az észak-európai együttműködésről szóló szakirodalomban a „Skandinávia” fogalom Dániát, Norvégiát és Svédországot foglalja magában, míg az északi régió, a „*Norden*” fogalma a skandináv magterülethez képest perifériának számító Finnországot és Izlandot is. A regionális identitások kialakulását magyarázó iskolák közül az egyik szerint a külső hatalmi viszonyok és a geopolitikai tényezők formálják a regionális identitásokat. A másik iskola a kulturális tényezők és a regionális szereplők – nemzetközi nem kormányzati szervezetek, nemzetek, államok, kormányzatok, pártok, kereskedelmi vállalatok, szakszervezetek és kulturális szereplők – régióformáló szerepét domborítja ki.¹⁰⁶ Észak-Európa vonatkozásában mindkét megközelítés indokolt, sőt a külső és belső tényezők kölcsönösen is hatottak egymásra.¹⁰⁷ Az északi percepció szerint mindenestre éppen „alulról építkező” jellege különbözteti meg az északi regionális együttműködést a demokratikus deficittől szenvedő európai integrációtól. Amitai Etzioni szavaival „nincs még egy olyan régió Európában, de a világban is csupán kevés, ahol a kultúra, a nyelv, az etnikai eredet, a politikai struktúra és a vallás [...] olyan hasonló volna, mint az északi régióban.”¹⁰⁸ Bengt Sundelius szerint az északi regionális dinamika forrása társadalmi természetű, vagyis a kulturális hasonlóságok képezték a második világháború után elmélyülő északi integráció legfőbb hajtóerejét.¹⁰⁹

A hidegháború idején az északi együttműködés elsősorban a *low politics* terepén nyilvánult meg. Az *Északi Tanács* 1952-es alapítását követően az északi kormányok „telefondiplomáciát” folytattak egymás között és szorosabbá váltak az informális társadalmi hálózatok

közötti kapcsolatok.¹¹⁰ A közös munkaerőpiac, az *Északi Útleveél Unió*, a szociális jogok összehangolása és az egyenlőségesszemenyen alapuló „skandináv jóléti állam” modellje fémjelzi a régióépítés konkrét eredményeit. A kétpólusú nemzetközi rendszer logikája miatt nemigen volt lehetőség a *high politics* terén való együttműködésre, az *Északi Védelmi Unió* létrehozását célzó svéd kezdeményezések például nem jártak sikerrel. Norvégia és Dánia a NATO alapítói közé tartozott, Svédország és Finnország katonailag el nem kötelezett maradt, a finnek helyzetét azonban nagymértékben meghatározta a Szovjetunióval 1948-ban kötött baráti, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási (BEKS) szerződés. Mindazonáltal beszélhetünk egyfajta, a közös kulturális jegyeken alapuló északi regionális „biztonsági közösségről” (Karl Deutsch) vagy „biztonsági komplexumról” (Barry Buzan).¹¹¹ Az „északi egyensúly” (*Nordic balance*) kifejezéssel szokás körülírni azt a közös északi biztonságpolitikai stratégiát, amely Észak-Európában igyekezett minél alacsonyabb szinten tartani a két szuperhatalom, az Egyesült Államok és a Szovjetunió katonai jelenlétét és a kontinensre jellemző feszültséget.¹¹² Az 1990-es években a megváltozott kül- és biztonságpolitikai környezetre eltérő módon válaszoltak az északi államok, így jelenleg egy viszonylag eklektikus mintázatú Észak-Európát figyelhetünk meg, amennyiben összevetjük az öt ország EU-hoz, EMU-hoz és NATO-hoz fűződő viszonyát.

Ami a regionális elképzeléseket illeti, az északi országok támogatták a függetlenségét 1991-ben visszanyerő Észtország, Lettország és Litvánia euroatlanti integrációs törekvéseit. A Szovjetunió összeomlása és a térségben bekövetkezett geostratégiai változások a korábbinál aktívabb szerepvállalásra ösztönözték a térségben az északi államokat, melyek széles körű állami és társadalmi segítséget nyújtottak a balti államoknak, kétoldalú és kollektív keretek között. A balti népek támogatását széles körű politikai konszenzus, a földrajzi közelség és a történelmi kapcsolatok által is táplált általános rokonszenv, valamint egyes északi értékek exportálásának a szándéka övezte. Az Északi Tanács programjain keresztül történő segítségnyújtás, a *Balti-tengeri Államok Tanácsában* való aktív részvétel és később az EU-n belül összehangolt Baltikum-politika mellett jelentős eltérések figyelhetők meg az egyes északi államok megközelítési módjában.¹¹³ Az EU- és NATO-tagsággal egyaránt rendelkező Dánia mozgásteréből adódóan az északi társainál szélesebb cselekvési lehetőségekkel rendelkezett a balti térségben az 1990-es évek elején. A dán-balti kapcsolatok Mihail Gorbacsov elnöksége idején a nem kormányzati szintre korlátozódtak, az 1991-es moszkvai puccskísérletet követően viszont Izland után az északi és az EK-országok közül Dánia elsőként ismerte el az új balti kormányokat. 1994 után az orosz csapatkivonásokról szóló egyezmények aláírásával, a NATO *Partnerség a békéért* programjának a meghirdetésével és a NATO–orosz együttműködés elmélyítésével egyidejűleg aktivizálódott a dán Baltikum-politika. A balti térséghez fűződő dán gazdasági és kereskedelmi érdekek megnövekedésével az önmagát a térség „pionír államaként” definiáló Dánia hathatósan támogatta a balti államok NATO- és EU-tagságot célzó törekvését, melyet a „kemény biztonság = NATO; puha biztonság = EU” megfogalmazással írt körül.¹¹⁴

A svéd kormány is „különleges figyelmet szentelt” a balti térségben bekövetkezett változásoknak, azonban kezdetben sokkal óvatosabb álláspontra helyezkedett és a Szovjetunióval való tárgyalások fontosságát emelte ki a függetlenedési folyamat kapcsán. 1991-ben a balti államok tájékoztatási központot nyithattak Stockholmban, technikai jellegű segítségnyújtás és széles körű együttműködés vette kezdetét, elsősorban a nem kormányzati szervezetek szintjén. Fordulópontot a „keményvonalasok” moszkvai puccskísérlete és a balti államok függetlenségi mozgalma jelentett, illetve Carl Bildt kormányra kerülése 1991 szeptemberében. A Szovjetunió széthullása után kibontakozott biztonságpolitikai vitában a konzervatív-liberális kormány tarthatatlannak ítélte a hagyományos semlegességi politikát és annak a véleményének is hangot adott, hogy Svédország nem maradna „közömbös” a balti államok ellen irányuló cselekvés esetén. A konzervatív és a liberális politikusok úgy érezhették, hogy hosszú idő után ők is szerephez jutottak a svéd külpolitika alakításában. Amíg a szociáldemokraták figyelme hagyományosan inkább a fejlődő világ felé irányult, a Bildt-kormány az európai integrációban és a balti térségben jelölte meg külpolitikai érdeklődése fő tárgyát. A miniszterelnök szívügyének tekintette a balti államok függetlenségéért folyó küzdelmét és euroatlanti integrációját: a svéd közvélemény támogatásának elnyerésére tett erőfeszítések mellett személyesen is részt vett az orosz csapatok balti térségből való kivonásáról szóló tárgyalásokon. A Baltikum természetesen a szociáldemokraták 1994-es kormányra kerülése után is a svéd kül- és biztonságpolitika hangsúlyos terepe maradt, noha Svédország EU-hoz való csatlakozása után egyre inkább egy szélesebb európai biztonsági keretbe ágyazódva. Svédország átfogó programot dolgozott ki a demokrácia, a gazdasági és társadalmi fejlődés elősegítésére Észtországban, Lettországban és Litvániában, sőt a térség stabilitása érdekében aktívan – kiképzés és hadifelszerelés formájában – támogatta a balti államok felkészülését a NATO-tagságra.¹¹⁵

Érthető okokból a finn döntéshozók viszonyultak a legóvatosabban a balti államok függetlenedéséhez és vették leginkább figyelembe a keleti szomszéd szempontjait. A Szovjetunió összeomlása után Finnország felmondta az 1948-as eredetre visszatekintő BEKS-szerződést és lazított a korábbi szoros kapcsolaton, illetve megkezdte az európai integrációra való felkészülést. Az 1997-ben elfogadott finn biztonságpolitikai irányvonal is mutatja Oroszország és a balti államok alapvető szerepét a finn biztonságpercepcióban. Az 1997-es *Fehér könyv* a „Finnország biztonsága szempontjából kiemelkedő fontosságú” észak-európai stabilitás pillérei közt említi Oroszország európai értékek és normák iránti elköteleződését és más országokkal való együttműködési hajlandóságát, illetve a „balti államok függetlenségének és képességeinek a megerősítését”.¹¹⁶ A Lipponen-kormány aláhúzta, hogy a balti államok EU-tagsága növelné a balti térség stabilitását és biztonságát, a finn álláspont eltért ugyanakkor a svédétől vagy a dánétól. A finn kormány elsőbbséget kívánt adni Észtországnak, míg a dán és a svéd politikusok a három balti országgal való csatlakozási tárgyalások egyidejű megkezdését javasolták. Finnország a történeti és a nyelvi-kulturális kötelékek valamint a földrajzi közelség miatt különleges

viszonyt ápolt Észtországgal és aktívan részt vett a biztonsági téren folytatott északi-balti együttműködés különböző formáiban. A finn védelmi intézmények több száz észti tisztet képeztek ki és láttak el használt felszereléssel, sőt Finnország jószolgálati szerepet is vállalt a vitatott észti–orosz határkérdést rendezni kívánó tárgyalások során. A finn és a svéd NATO-diskurzusban felmerültek olyan érvek, miszerint Finnország és Svédország NATO-ból való kimaradása segít elfogadtatni Oroszországgal a balti államok csatlakozási szándékát.¹¹⁷

Az *Északi Dimenzió* (ÉD), amely az 1999-es finn elnökség idején vált az EU napi-rendjének szerves részévé, széles körben megalapozta Finnország hírnevét mint aktív tagállam, amely sajátos érdekeit képes EU-politikáján keresztül is érvényre juttatni.¹¹⁸ Az ÉD fő célkitűzése az EU északkeleti határ régiója (vagyis Oroszország északnyugati része), a Balti-tenger és az arktikus régió stabilitásának és jólétének a növelése, illetve a gyakorlatban ezt elősegítő programok megvalósítása.¹¹⁹ A Finn Külügyminisztérium kezdeményező szerepet vállalt e programok kidolgozásában és megvalósításában, az EU tagállamai közül Finnország mellett Svédország az ÉD legaktívabb „motorja”. Az EU és Oroszország mellett Norvégia és Izland is részt vesz az ÉD-ben, sőt megfigyelőként jelen van az Egyesült Államok és Kanada is. Az országok mellett egyéb szereplők is bekapcsolódnak az ÉD programjaiba, többek között a bizottság, regionális tanácsok, nem kormányzati szervezetek és magánvállalatok. A 2000–2003 és 2004–2006 közötti időszakra szóló akciótervek Oroszországnak az északi-sarkkörtől Kalinyingrádig terjedő észak-nyugati régióira fókuszálnak. A határ menti együttműködés olyan területekre terjed ki, mint a környezetvédelem, a nukleáris biztonság, az egészségügy és az oktatás, a gazdaság és az infrastruktúra vagy a bel- és az igazságügyi kérdések.¹²⁰

Ami az eredményeket illeti, politikai értelemben az ÉD az észak-európai kérdésekre és az Oroszország északnyugati térségével való együttműködés jelentőségére tudta ráirányítani az EU figyelmét. Gyakorlati szinten az ÉD konkrét partnerségekben öltött testet, például a környezetvédelem vagy a közegészségügy terén. A *környezetvédelmi partnerség* 2001-ben jött létre, finanszírozásában részt vállal a bizottság, az EU-tagállamok, Oroszország, Norvégia és Kanada, a nemzetközi pénzintézetek közül az Északi Befektetési Bank (NIB), az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) és az Európai Befektetési Bank (EIB). A koordinációt az EBRD által felügyelt pénzalap végzi, amelybe 225 millió euró folyt be eddig (ennek kb. kétharmada a nukleáris biztonsággal kapcsolatos programokra megy el), a kölcsönökkel együtt pedig több mint kétmilliárd euró áll rendelkezésre. A környezetvédelmi programok eddigi legjelentősebb eredménye a szentpétervári szennyvíztisztító, amelyet 2005. szeptember 22-én adott át Vladimir Putyin elnök, Tarja Halonen és Göran Persson. Emellett prioritást élvez a szentpétervári izzapégető üzem és a kalinyingrádi fűtőrendszer megépítése, valamint a Kola-félszigeti nukleáris hulladékkal kapcsolatos tervek.¹²¹ A *közegészségügyi és társadalmi jóléti partnerség* célja a HIV/AIDS, a tuberkulózis és más fertőző betegségek megfékezése.

Az ÉD hatására enyhült a feszült baltikumi helyzet, és javult a Finnországgal (így az EU-val) szomszédos területek ökológiai helyzete. Miként Erkki Tuomioja finn külügyminiszter fogalmazott, ezek a programok az EU és Oroszország számára egyaránt létfontosságúak, „a légszennyezés és a nukleáris hulladék sugárzása nem áll meg a közvetlenül szomszédos területeken.”¹²² Az ÉD megközelítését a széles értelemben vett, „puha” (*soft*) biztonsági kérdésekre való összpontosítás és a multilaterális együttműködés jellemzi.¹²³ Henrikki Heikka, a finn *Külpolitikai Intézet* kutatója szerint az Orosz Birodalom árnyékában töltött kétszáz év meggyőzte a finneket arról, hogy nem érdemes egyedül maradni Oroszország holdudvarában. Az EU magjába törekvés mellett ez sarkallta a finn kormányt arra, hogy a finn–orosz viszony ápolása a kétoldalú keretek helyett az EU eszközrendszerén, így az ÉD-n keresztül történjen.¹²⁴ Az ÉD a politikailag kevésbé érzékeny területeken adott keretet az EU–orosz együttműködésnek. A „kemény” (*hard*) biztonságpolitikai és az emberi jogi kérdések, valamint a demokrácia előmozdításának a napirendről való kizárása Oroszország számára is elfogadhatóvá tette az ÉD-t. Az „európai értékek” közvetítése rejtett módon, az orosz civil társadalom ÉD-be való bevonásán, az oktatás támogatásán és az általános jólét és stabilitás növelésén keresztül történt.¹²⁵

A Lappeenranta Műszaki Egyetemhez tartozó Északi Dimenzió Kutatóintézet (NORDI) volt a helyszíne a 2005. október 10–11-én az ÉD jövőjéről rendezett nemzetközi konferenciának.¹²⁶ A 250 résztvevő között a tudományos, a gazdasági és a társadalmi élet szereplői egyaránt képviseltették magukat, a szónokok közt volt például az Északi Befektetési Bank igazgatója (Johnny Åkerholm) és a Nokia nemzetközi kereskedelmi igazgatója (Stefan Widomski). Michael Leigh, az Európai Bizottság Külkapcsolatok Főigazgatóságának szomszédságpolitikáért felelős főigazgató-helyettese a bizottság nevében az ÉD teljes mértékű támogatásáról biztosította a jelenlévőket. Az Oroszországot képviselő külügyi osztályvezető (Victor Tatarintsev) köszönet mondott a finneknek és a svédeknek, amiért a tervezési folyamat során az orosz nézőpontot is figyelembe vették. A finn és a svéd külügyminiszter (Erkki Tuomioja és Laila Freivalds) egyetértett abban, hogy az eredményesnek bizonyuló észak-európai együttműködésnek 2006 után is folytatódnia kell. Az ÉD jelenlegi *akcióterve* 2006-ig van érvényben és a tervek szerint 2006 őszén születik döntés az új akciótervről. Az ÉD új kereteinek a kialakítása várhatóan a 2006-os finn EU-elnökség meghatározó témája lesz.¹²⁷ Tuomioja egy „útitervet” is felvázolt az ÉD jövője kapcsán, melynek fő elemei a következők. 1. Az ÉD a két főszereplő, az EU és Oroszország közös politikájává kell váljon, melynek céljairól közösen kell megegyezni. 2. A balti államok 2004 óta az unió tagjai, így az ÉD fokozottan az EU–orosz regionális együttműködés átfogó keretévé válhat.¹²⁸ 3. Továbbra is biztosítani kell az anyagi és politikai támogatást az ÉD működéséhez, a környezetvédelem mellett pedig fokozni kell az együttműködést a szállítás, a logisztika valamint az oktatás és a kultúra terén. 4. Kanada és az Egyesült Államok megfigyelői státusán keresztül továbbra is kívánatos a transzatlanti kapcsolat, különösen az észak-sarkkört érintő ügyek-

ben. 5. A regionális szervezetek közül az ÉD-nek továbbra is fontos partnere marad a *Balti-tengeri Államok Tanácsa*, a *Barents Euro-arktikus Tanács*, a *Miniszterek Északi Tanácsa* és az *Északi-sarki Tanács*. 6. A regionális és határokon átnyúló együttműködésben fontos szerepet játszanak a szubregionális és lokális szereplők, az egyetemek, a magánszektor és a nem kormányzati szervezetek.¹²⁹

A finn és a svéd EU-elnökség összehasonlítása

Manapság „divatos” az Európai Tanács elnökségeit összehasonlító elemzések készítése. Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy az elnökségeket betöltő államok magatartása nagymértékben eltér. Ebben az összefüggésben Bengtsson, Elgström és Tallberg találóan a nemzeti érdekeiket „felhangosító” (*amplifier*) és „lehalkító” (*silencer*) államokról beszél. Az alapítók közé sorolható, gyarmati múlttal rendelkező Franciaország például kifejezetten nemzeti érdekei elősegítésére használta fel az elnökséget 2000 második felében, míg a konszenzusos politikai kultúrával jellemezhető északi tagállamok (Finnország 1999 második, Svédország 2001 első és Dánia 2002 második felében) sokkal inkább hajlandók voltak figyelembe venni a „közös európai érdekeket”, a pártatlanság és a semleges együttműködés normáinak megfelelően.¹³⁰ Az Európai Tanács elnöke hármas feladatköréből adódóan a) meghatározza a találkozó napirendjét; b) kompromisszumos javaslatokat dolgoz ki és megteremt a hatékony döntéshozatal kedvező feltételeit; valamint c) képviseli az Európai Tanácsot külső és belső szinten egyaránt.¹³¹ Ha összehasonlítjuk a finn, a svéd és a dán EU-elnökséget az irányító/menedzseri, a közvetítő/brókeri és a közvetítő/reprezentatív szerepkör szerint, mindhárom esetben nyomon követhető a nemzeti érdekek felhangosítása, mindazonáltal különbségeket is megállapíthatunk. Az északi társainál korábban, 1973-ban EU-tagdá vált Dániát feszélyezte a legkevésbé a nemzeti érdekek elősegítése, míg Finnország követte a leginkább a pártatlanság és a semlegesség szempontjait – esetenként akkor is, ha ez a magatartás ellentétes volt a finn nemzeti érdekekkel.¹³²

A svéd kormány viszonylag korán, 1999-ben megkezdte a 2001-es elnökség előkészületi munkálatait. A svéd elnökséget kettős célkitűzés határozta meg: javítani Svédország „vonakodó európai” (*reluctant European*) reputációján, illetve vonzóbbá tenni az uniót a svéd állampolgárok számára.¹³³ Ennek jegyében jelentette ki Lena Hjelm-Wallén miniszterelnök-helyettes, hogy „a kormány legfőbb ambíciója és stratégiája [...] egy kompetens, hatékony és eredményorientált elnökség vezetése, ami előmozdítja az EU napirendjén lévő közös ügyeket.”¹³⁴ A politikai napirendformálás során a svéd kormány pártatlanságra törekedett, megítélése szerint a svéd érdekeknek való kedvezés negatív kritikát válthatott volna ki a többi kormány részéről, illetve egy váratlan – unión belüli vagy távoli – esemény elvonhatta volna a figyelmet a Svédország által meghatározott prioritásokról.¹³⁵ Mindazonáltal Svédország igyekezett a saját érdekeivel összhangban felállítani

az EU-prioritások közötti fontossági sorrendet. A svéd kormány az 1995-ös csatlakozás óta igyekezett hat témakört előmozdítani az unión belül: a környezetvédelem, a foglalkoztatottság, az átláthatóság, a nemek közti egyenlőség, az EU bővítése és az Oroszországgal való viszony kérdéskörét.¹³⁶ Ezek a prioritások a svédországi politikai napirend jellegzetes témái voltak, ugyanakkor szerepeltek a szélesebb európai napirenden is, ami nagymértékben csökkentette a többi tagállam bírálatának a kockázatát.¹³⁷ Noha a kitűzött prioritások listája hosszabb volt, a médiában a közérthetőség kedvéért a bővítés, foglalkoztatottság és környezetvédelem „három E”-vel fémjelzett szlogenjét népszerűsítette a kormány (*Enlargement, Employment and Environment*). Jellemző, hogy az Európa jövőjéről szóló vita az svéd elnökségi program utolsó paragrafusába száműzetett, sőt nem is szerepelt a prioritások listáján.¹³⁸ A svéd elnökség világos nyomot hagyott az EU politikai napirendjén, ami annak is köszönhető, hogy nem siklatta ki váratlan esemény a svéd terveket.¹³⁹ A bővítési tárgyalások intenzívebbé váltak a portugál és a francia elnökségi időszakhoz képest.¹⁴⁰ A környezetvédelem terén végzett jogalkotó munka új törvényekben és a fenntartható fejlődés kapcsán kidolgozott új stratégiában öltött testet. Az Európai Tanács informális stockholmi ülését a foglalkoztatottság témakörének szentelték. A svéd elnökség idején felgyorsult és lezárult az átláthatóságról szóló új jogszabálygyűjtemény megalkotása. Az EU–oroszló viszony, illetve az unió külkapcsolatainak az Északi Dimenziója a korábnál nagyobb hangsúlyt kapott.¹⁴¹ A svéd kormány, amely a finnhez hasonlóan a válságkezelés civil aspektusait támogatta, előmozdította az unió konfliktusmegelőzéssel kapcsolatos új programját is.¹⁴² Az Európa jövőjéről folytatott vita ugyanakkor nem kapott különösebb hangsúlyt és a nemek közti egyenlőség ügyében tett svéd lépések is vegyes sikerrel jártak.

A finnek már 1995-ben, a csatlakozás évében megkezdték az 1999-es elnökségre való felkészülést. A kormányzati tisztviselőkkel készített interjúkból kiderül, hogy a finnek általános célja a kedvező reputáció kivívása volt. Az agendaformálás, a becsületes közvetítói és hatékony irányítói szerep finn megközelítése egyaránt azt a célt szolgálta, hogy megszilárduljon Finnország hírneve mint konstruktív európai partner. Ez a megközelítés viszonylag kevés teret hagyott a sajátos nemzeti szempontok beépítésére az unió napirendjébe, amit jól érzékeltetnek Alexander Stubb szavai is: „Nem az elnökség határozza meg a napirendet – a napirend határozza meg az elnökséget.”¹⁴³ A finn elnökség napirendi témái nagyrészt folyamatban lévő politikai kérdésekkel függtek össze: a bővítési folyamat folytatása, előkészületek a következő kormányközi konferenciára, a tanács intézményes reformja, a bel- és igazságügyi együttműködés elmélyítése, az európai biztonság- és védelempolitika intézményi struktúrájának a fejlesztése. Két témakör volt, amely kifejezetten a finn prioritásokat tükrözte. A finn kormány egyrészt az uniós döntéshozatal megreformálására kívánta felhasználni az elnökséget, az uniós intézmények átláthatóságáról szóló kódexre vonatkozó bizottsági javaslat azonban túl későn érkezett ahhoz, hogy a kezdeményezés már a finn elnökség idején konkrét formát öltjön. Az átláthatóságot és haté-

konyságot célzó finn törekvések végül többek közt az elnökségi honlap tartalmában nyilvánultak meg, amely elérhetővé tette az elnökségi napirend anyagát.¹⁴⁴ A finn kormány az 1997-ben ismertetett, Oroszország északnyugati régióival való együttműködésnek keretet adó Északi Dimenzió (*Northern Dimension*) programját is az európai napirend részévé tette.¹⁴⁵ Az Északi Dimenzió kezdeti támogatásának azonban a finnek óvatos hozzáállása mellett korlátot szabott a csecsen háború, amely mérsékelte az EU együttműködési kedvét Oroszországgal. Finnország az elnökség idején és azt követően is széles körű elismerést kapott a napirend hatékony irányításáért. A finn kormány a már folyamatban lévő tárgyalások hatékony lebonyolítására helyezte a hangsúlyt, az uniós agendára azonban a finn elnökség viszonylag kevésbé nyomta rá a bélyegét.

A svéd kormányt a normakövetés igénye mellett Svédország bel- és külpolitikai tapasztalatai is predestinálták az aktív, széles körű konszenzust teremtő közvetítői szerepre. A svéd nemzeti önkép Olof Palme által is megerősített alkotóeleme a nemzetközi szintéren elismert, a konfliktusok feloldásában pártatlan harmadik félként való közreműködés, illetve a kompromisszum és konszenzus keresésén alapuló belpolitikai hagyomány.¹⁴⁶ A svéd hivatalnokok az elnökség idején is arról váltak ismertté, hogy meghallgatták valamennyi fél álláspontját és ellenvetéseit, majd állhatatosan törekedtek egy integratív, mindenki számára elfogadható megoldás megtalálására. Az erre fordított időmennyiség miatt azonban bírálatban is részesült Svédország. A hatékony döntéshozatal érdekében a svéd kormány az elnökség feléhez közeledve élni kezdett a finom nyomásgyakorlás eszközeivel. A bővítési tárgyalások során például sikeresen használta fel az elnöki pozíciót arra, hogy egyes országoktól engedményeket csikarjon ki a göteborgi csúcstalálkozón.¹⁴⁷ A svéd elnökség alatt számos nehéz kérdést sikerült lezárni, ami összefügghet azzal, hogy a svéd és az európai napirenden egyaránt jelen lévő kérdésekről folytak a tárgyalások, így a svéd kormány személyesen is érdekelt volt egy-egy megállapodás elérésében. Svédország különösen a válságmegelőzés és a bővítés témakörét érintő szövevényes alkufolyamat kezelése kapcsán vívott ki elismerést a többi tagállam részéről.¹⁴⁸ Egyetlen esetben érte a svéd tárgyalókat az a vád, hogy az elnökséggel szemben megfogalmazott elvárások ellenére sajátos nemzeti érdekeken nyugvó, kisebbségi álláspontot igyekeznek érvényre juttatni a többi tagállam ellenében: az EU dokumentumaihoz való nyilvános hozzáférés ügyében. Az átláthatóság alapelve, amely már az 1766-os svéd alkotmányban is rögzítve volt, a svéd demokratikus modell sarokkövét képezi. A svédek számára különösen nehéz volt kompromisszumot kötni ebben az érzékeny kérdésben, álláspontjukkal azonban kisebbségben maradtak. Végül az Európai Parlament közvetítésével olyan kompromisszum született, ami némileg a svéd szempontokat is figyelembe vette. Mindazonáltal az átláthatóságról szóló tárgyalások kezelése némi foltot ejtett Svédország reputációján.¹⁴⁹

Teija Tiilikainen szerint „mind a nemzeti jellemvonások, mind az elnökséghez kapcsolódó normák a közvetítő és a bürokrata szerepe felé tolták el a hangsúlyt a [z elnökséghez való] finn hozzáállásban”, amint azt az empirikus példák is alátámasztják.¹⁵⁰

A Szovjetunió árnyékából kilépő Finnország északi társainál jóval szorosabb integrálódásra törekedett. A biztonságpolitikai szempontoknak jelentős szerepe volt abban, hogy Finnország elkötelezett európaivá vált. A közös európai értékekkel és politikákkal való azonosulás, illetve a nemzetközi szintén való semleges közvetítés hagyománya egyaránt arra ösztönözte a finn kormányt, hogy a hatékonyság és pártatlanság normáját tekintse zsinórmértéknek az elnökség idején. Ez a stratégia sikeresnek bizonyult például a Törökország tagjelölti státusáról folytatott tárgyalások során, amikor a finn kormány semleges háttérszereplőként közvetítve elkerülte a török kérdés átpolitikálását. A nemzetközi közvélemény szerint Finnország nagymértékben hozzájárult a tagjelölti státust megerősítő végső döntéshez.¹⁵¹ A finn kormány jelentős szerepet játszott az EU válságkezelési képességének a létrehozása terén is, politikai rugalmasságának és kompromisszumot kereső készségének köszönhetően sikeresen egyeztetette össze az európai védelmi dimenzió fejlődésével kapcsolatos eltérő álláspontokat. Finnország a *petersbergi feladatok* uniós szerződésbe foglalásának egyik kezdeményezőjeként érdekelt volt a minden fél számára elfogadható megoldás létrejöttében.¹⁵² Egyes esetekben a finn kormány a nemzeti érdekek rovására igyekezett megfelelni a semleges közvetítői szerephez fűződő elvárásoknak, például a *loméi szerződésről* és a bővítési folyamatról szóló tárgyalások idején, illetve a kormányközi konferencia napirendjének az előkészítésekor. A finn hivatalnokok saját elmondásuk szerint kihátráltak az eredeti álláspontjuk mögül, ha úgy látták, hogy ellenzi azt a tagállamok többsége.¹⁵³ A saját szempontokat olykor háttérbe szorító közvetítői szerep vállalása egy hosszú távú stratégiába illeszkedett, mely tudatosítani kívánta, hogy Finnország felelősségteljes tagállam. Bizonyos esetekben tehát a finn kormány a rövid távú anyagi érdekek helyett azt a hosszú távú célkitűzését követte, hogy az EU magjába kerüljön.

A svéd kormány viszonylag kezdeményező volt az EU intézményeivel és képviselőivel való kapcsolattartásban. A bizottsággal való szoros együttműködés mellett kiváló volt Anna Lindh külügyminiszter és Javier Solana, illetve Chris Patten viszonya is.¹⁵⁴ Svédország mint kis és katonailag el nem kötelezett állam biztonsági helyzete aktivizmusra sarkallta a svéd kormányt az EU külső kapcsolataiban. A bővítési tárgyalások terén Svédország sok dicséretet kapott a közös álláspont kialakításáért tett egyensúlyozási kísérletei és a többi tagállam szempontjait figyelembe vevő magatartása miatt. A svéd kormány magatartását biztonságpolitikai kérdésekben is a nemzeti érdekek finom előmozdítása és az aktív hozzáállás jellemezte.¹⁵⁵ Svédország – az egyedüli európai ország, amely diplomáciai képvisellel rendelkezik Észak-Koreában – aktív szerepet vállalt az EU Koreai-félszigettel kapcsolatos politikájának a kialakításában. 2001 márciusában a tanács stockholmi ülésén egyetértés született a Göran Persson miniszterelnök által vezetett májusi koreai misszióról. Macedónia és a Közel-Kelet térsége kapcsán is kiegyensúlyozott munka folyt, de kisebb hangsúllyal.¹⁵⁶ Ami a regionális politikát illeti, a svéd kormány támogatta az EU–orosz viszonytal és az uniós északi dimenziójával kapcsola-

tos finn kezdeményezést, éles kritikát kapott viszont a csecsenföldi orosz agresszióval szembeni erélytelen és békéltető hozzáállása miatt.¹⁵⁷ Az EU–amerikai viszonyt kétoldalú szinten és intézményes EU–NATO vonatkozásban is általános fejlődés jellemezte a svéd elnökség idején.

A koszovói válság nem bénította meg a finn elnökség munkáját, sőt kifejezetten elősegítette az EU civil válságkezelő képességeinek fejlesztését célzó finn törekvéseket. Mindazonáltal a koszovói és a nyugat-balkáni helyzet jól illusztrálta azt a kihívást, amit az Európai Tanács más uniós intézményekkel szembeni vagy külső képvisellete jelent (például a *stabilitási paktum* vagy a bizottsággal való viszony esetében).¹⁵⁸ Finnország geopolitikai helyzetéből fakadóan nagy hangsúlyt kapott az unió északkeleti regionális politikája, különösen az Oroszországhoz fűződő viszony.¹⁵⁹ Az EU–orosz együttműködés fejlesztésére vonatkozó finn tervek a *közös stratégiában* és a *partnerségi és együttműködési megállapodásban* öltöttek testet, valamint az 1997-ben előterjesztett Északi Dimenzió továbbfejlesztésében. A finn elnökség idejére esett az Ukrajnával kapcsolatos közös stratégia kidolgozása is, melyet a tanács helsinki ülésén hagyták jóvá. Az Északi Dimenzió példája jól mutatja a képviselati szerep kettősségét: az elnökség lehetőséget nyújt a kis államok számára a vezetői szerep gyakorlására a külső szintéren, ugyanakkor a többi tagállam helyzete, hozzáállása és egy-egy külső esemény meghatározzák az elnökség mozgásterét.¹⁶⁰ A csecsenföldi orosz katonai beavatkozással szembeni európai kritikák korlátozták az EU–orosz viszony fejlesztésével kapcsolatos finn ambíciókat, sőt a tanács helsinki ülésén szankciókat fogadtak el Oroszországgal szemben.¹⁶¹ Az EU bővítése folyamatosan napirenden maradt a finn és a svéd elnökség idején is. A bővítési folyamatot illetően a finn elnökséget alapos felkészülés és a tárgyalások továbbvitele jellemezte, ekkor született döntés a csatlakozási tárgyalások megkezdéséről Bulgáriával, Lettországgal, Litvániával, Máltával, Romániával és Szlovákiával, Törökországot pedig tagjelölt országgá nyilvánították.¹⁶² A finn kormány – szorosan együttműködve Javier Solanával, az EU külpolitikai főképviseletével – az EU–NATO közötti viszony fejlesztését célzó munkálatokban is szerepet vállalt. Ez meglepőnek tűnhet egy NATO-n kívüli ország részéről, a magyarázat valószínűleg abban rejlik, hogy Finnország elutasítja ugyan a biztonsági garanciát, ugyanakkor érdekelt az Egyesült Államok európai jelenlétében.¹⁶³ Finnország tehát igen aktív szerepet vállalt az EU külső képviselate szempontjából, és sikerült összehangolnia az „összeurópai érdekeket” a sajátos finn érdekekkel, a csecsenföldi háború nyilvánvalóvá tette ugyanakkor a külső események és szereplők elnökséget korlátozó hatásait.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a finn és a svéd elnökség nagy hangsúlyt fektetett az Észak-Európával mint régióval kapcsolatos kérdésekre, illetve a finn és svéd társadalom által preferált értékekre, állandóan politikai napirenden tartva a bővítés, a környezetvédelem és az átláthatóság témakörét. Mindkét észak tagállam komolyan vette a közvetítői szerepet, új tagállamként igyekezett demonstrálni, hogy megbízható európai partner, és komoly elismerést aratott a gyakran nehéz helyzetekben elért komp-

romisszumokért. Különbségek mutatkoztak azonban olyan helyzetekben, amikor a közvetítői szerep által diktált normák és a nemzeti érdekek között ellentét állt fenn. Amíg Svédország némileg kevésbé habozott felhasználni az elnökséget nemzeti érdekei elősegítésére, Finnország jobban alkalmazkodott a semlegesség és a pártatlanság normájához. Ennek lehetséges magyarázata az, hogy a kedvező hírnévre való törekvés döntő tényező volt a finn esetben: az EU-elnökség szerves részét képezte a hosszú távú finn stratégiának, mely igyekezett megalapozni Finnország helyét az unió magjához tartozó államok között. Ez sikeres stratégia volt, amennyiben a finn kormány szert tett a kívánt reputációra, mint az egyik legkonstruktívabb és leghatékonyabb elnökség irányítója. Mindazonáltal ennek ára volt: a tényleges politikai érdekek sérülése. Ebben a tekintetben Svédország sikeresebben védte meg a rövid távú nemzeti érdekeit.¹⁶⁴

Az euróövezethez való csatlakozás kérdése

Finnország az egyetlen északi EU-tagállam, amely bevezette az eurót. A fő politikai és társadalmi szereplők között széles körű konszenzus alakult ki az euró mellett, ami kedvezően hatott a közös pénz társadalmi támogatottságára is. A Gazdasági és Monetáris Unió (EMU) harmadik szakaszában való részvételt a finnek többsége továbbra is kedvezően ítéli meg. Az európai integrációval kapcsolatban a svédországi közbeszédet a közvélemény és a politikai elit közötti éles törésvonal jellemzi. A svéd társadalom jelentős része az EU föderális irányba fejlődése iránti szkepszisének és a svéd politikai elittel szembeni bizalmatlanságának is hangot adott az euró bevezetéséről szóló 2003-as referendum során. Érdekes módon a svéd társadalom euroszeptikus attitűdje nem fejtett ki érdemleges hatást a finn közvéleményre, és az euró bevezetését követő pozitív finn tapasztalatok sem befolyásolták érdemben a svéd közvéleményt.¹⁶⁵

Svédországban Carl Bildt liberális-konzervatív kormánya (1991–1994) az európai integrációban való aktív részvételt tűzte ki célul. A csatlakozási tárgyalásokon a svéd delegáció egyoldalú nyilatkozatban rögzítette, hogy az EMU harmadik szakaszában való részvételről a parlament dönt a későbbiekben, így a svéd uniós tagságról szóló 1994-es népszavazás előtt nem vált kampánytémává a monetáris unió kérdése. Az EU-hoz való csatlakozást követően azonban – párhuzamosan az unió támogattságának drámai mértékű csökkenésével – felerősödött a svéd–GMU viszony jövőjéről szóló referendum iránti társadalmi igény. 1995 őszen Ingvor Carlsson szociáldemokrata kormánya (1994–1996) megbízott egy szakértői bizottságot, hogy készítsen elemzést Svédország euróövezethez történő csatlakozásának vagy kívül maradásának a valószínűsíthető hatásairól.¹⁶⁶ Az úgynevezett Calmfors-bizottság megállapította, hogy Svédország számára előnyösebb, ha 1999-ben nem csatlakozik a valutauniót létrehozók csoportjához. Mindazonáltal az elemzők ajánlásokat tettek, és javasolták, hogy az esetleges gazdasági és politikai költsé-

gek csökkenése érdekében a svéd kormány készüljön fel az esetleges későbbi csatlakozásra.¹⁶⁷ A bizottsági jelentést heves társadalmi vita követte: megoszlottak a vélemények a tekintetben, hogy biztosíthatja-e Svédország a befolyását az uniós döntéshozatalban más politikai területeken – környezetvédelem, kereskedelempolitika, kül- és biztonságpolitika, mezőgazdaság stb. – az euróval kapcsolatos kiváráó álláspont esetén. Egy svéd politológusok által készített szakértői jelentés szerint „valószínű, hogy azok az országok, amelyek részt vesznek a valutaunióban, vezető szerepet játszanak majd az európai uniós folyamatokban általában véve, és több lehetőségük lesz a politikai napirend formálására.”¹⁶⁸ Gidlund és Jerneck a „potyautas” (*free rider*) elméletből kiindulva azzal érvelt, hogy Svédország a gazdaságpolitikai kérdések mellett más politikai területeken is marginalizálódhat. Véleményük szerint a normákra érzékeny (*norm-sensitive*) unión belüli együttműködés informális hálózatain kívülre kerülhet az a tagállam, amely nem hajlandó részt vállalni az EMU-val kapcsolatos kiadásokból, illetve nehézségekbe ütközhet a szövetségesek, koalíciós partnerek megtalálása is. Ez az elméleti fejtegetés egybevágott a Gazdasági és Monetáris Bizottság véleményével, amely szintén hangsúlyozta a fenti kockázatokat. 1997-ben azonban, immár Göran Persson szociáldemokrata kormányzása (1996–) idején parlamenti döntés született arról, hogy Svédország egyelőre tartózkodik az euró bevezetésétől, és népszavazáshoz kötik az euróövezethez való csatlakozás kérdését. Az euró társadalmi támogatottsága által motivált döntés jelentős mértékben hozzájárult az EU-tagállamokban a „vonakodó” Svédország-kép kialakulásához.¹⁶⁹

Finnország uniós csatlakozása során Esko Aho kormányának (1991–1995) a mozgásterét meghatározta, hogy a koalíció fő erejét alkotó Centrum Párt (Keskusta) szavazóbázisának jelentős része szkeptikusan viszonyult az európai integrációhoz. Az 1995. márciusi parlamenti választásokat követően Paavo Lipponen szociáldemokrata kormányalakításával megerősödött az „EU magjába” (*EU core*) kerülést célzó finn politikai irányvonal. Az úgynevezett „szivárványkoalíció” (*sateenkaarihallitus*) a Szociáldemokrata Párt (SDP) és a konzervatív Nemzeti Egységpárt (Kokoomus) mellett magában foglalta a Svéd Néppártot (RKP), a Baloldali Szövetséget (Vasemmistoliitto) és a Zöldeket (Vihreä Liitto) is. A finn miniszterelnök szorosabb integráció iránti mély elkötelezettsége tekintélyt kölcsönzött Finnország EU-politikájának. Az első Lipponen-kormány (1995–1999) egy közgazdászokból és politológusokból álló szakértői testületet bízott meg 1996-ban azzal, hogy felmérje az euróövezethez való csatlakozás várható gazdasági hatásait. Az elemzők arra a következtetésre jutottak, hogy az EMU gazdasági hatása nagymértékben a vállalatok, a háztartások és a politikai-gazdasági döntéshozók új körülményekhez való alkalmazkodásának a függvénye.¹⁷⁰ A finn média, mely fontos szerepet játszott a társadalmi vita formálásában, az euró bevezetése mellett szóló érveként értékelte a szakértői jelentésben foglalt következtetéseket. Az ajánlások alapján a kormány egy *Fehér könyvet* terjesztett a parlament elé 1997. májusában, amelyben kiállt Finnország euróövezethez történő csatlakozása mellett, ugyanakkor az előnyök mellett a fő kihívásokat, kockázati tényezőket is megállapította.¹⁷¹ A Fehér

könyv 1997. őszi parlamenti megvitatását követően a kormány javaslatot tett Finnország belépésére az EMU harmadik szakaszába.¹⁷² A koalíció két euroszeptikus pártja közül a Zöldek – egységes álláspont hiányában – parlamenti képviselőik szabad belátására bízták a szavazást, a Baloldali Szövetség pedig pozitív álláspontra helyezkedett annak ellenére, hogy szavazóbázisának mintegy 80 százaléka kritikusan viszonyult a monetáris unióhoz. Az ellenzéki pártok, vagyis a Centrum Párt és a Kereszténydemokraták (KD) elutasították a kormányzati előterjesztésben foglaltakat. Az 1998. februári bizalmi szavazás eredményeként a képviselők többsége (135 vs. 65) támogatta a kormányzati álláspontot.¹⁷³

Svédországban Göran Persson 1996 óta regnáló kormánya többször kifejezte elkötelezettségét az euró bevezetése iránt, az időzítés kérdését azonban nyitva hagyta. A kedvező időpontra várva a kormányzó szociáldemokraták minden alkalmat kihasználtak arra, hogy befolyásolják az euróövezettel összefüggő döntéshozatalt és az övezeten belüli tagállamok számoljanak Svédországgal. Ebbe a stratégiába illeszkedik a Persson-kormány aktivitása a *Gazdasági és Pénzügyek Tanácsának* (Ecofin) ülésein, a *stabilitási és növekedési paktum* előírásaitól eltérő tagállamok kritikája, illetve a nemzeti konvergenciatervek kidolgozása, amelyek részben Svédország „érettségének” és készenlétének a tudatosítását voltak hivatva biztosítani. A kormány igyekezett megnyugtatni ugyanakkor a svéd társadalmat és az elit által történő manipulálás vádjának az elkerülése érdekében népszavazáshoz kötötte az EMU harmadik szakaszában való részvételt.¹⁷⁴ A Persson-kormány ügyelt arra, hogy az euró bevezetéséről folytatott diskurzust a gazdasági érvek határozzák meg, és leválassza azt az EU jövőjéről folytatott politikai vitáról. A politikai elit körében konszenzus uralkodott a tekintetben, hogy ki kell zárni a valutaunió témakörét a hétköznapi belpolitikai csatározásokból, és egy népszavazás keretén belül közvetlenül kell rendezni. Az euró bevezetéséről szóló referendum iránti elkötelezettség sikeresen kívül tartotta az EMU-val összefüggő kérdéseket az 1998-as és a 2002-es parlamenti választásokat megelőző kampányból.¹⁷⁵ Amikor Persson 2002. november végén kitzúta a referendum 2003. szeptember 14-i időpontját, számos elemző kedvezőnek ítélte a helyzetet a népszavazás pozitív kimenetele szempontjából. A 2001-es svéd EU-elnökség és a 2002-es választási győzelem növelte a miniszterelnök nemzetközi és hazai reputációját, a szociáldemokrata vezetés már korábban elnyerte a befolyásos szakszervezetek jóváhagyását az euró bevezetésére, sőt az év végére néhány szakértői jelentés teljesítve látta a Calmfors-bizottság gazdasági ajánlásait.¹⁷⁶ A referendumig hátralévő tíz hónap elegendőnek tűnt egy európarti konszenzus kovácsolásához és a közvélemény megpuhításához. A szociáldemokrata kormány szándéka ellenére azonban jóval a hivatalos kampányidőszak előtt, 2003 tavaszán heves vita bontakozott ki az EMU-ról, és felszínre kerültek a kabinetben belüli ellentétes álláspontok.¹⁷⁷ A kormány – éppúgy, mint a legtöbb párt – megosztott volt a teljes jogú EMU-tagság kérdésében, és a szociáldemokratákkal széles körű politikai együttműködést folytató Baloldali Párt és a Zöldek is elutasították a közös pénz bevezetését. A népszavazás előtt néhány hónappal „robbant a bomba”, a kormányzati adminisztráció számos tagja aktívan részt vett az euró ellenzők kampányában. Persson

nem bocsátotta el őket, viszont nyíltan bírálta a kormány által kívánatosnak tartott politikai irányvonallal való szembehelyezkedést. Az „elnémítási kísérleteket” a svéd közvélemény jelentős része „nem demokratikusnak” és a „svédességgel össze nem illőnek” tartotta, az ügy heves vitákat gerjesztett a médiában, és a politikai elemzők szerint jelentős szavazatvesztéssel járt az euró mellett kampányolók számára.¹⁷⁸ Az eurót elutasítók korán elkezdték a kampánytevékenységet, és viszonylagos sikereik az „igen” mellett érvelőket is az eredetileg eltervezett egy hónapos kampány korai megkezdésére sarkallta. Noha a kampányra fordítható anyagi források között óriási különbség volt a két tábor között (óvatosabb becslések szerint 5:1, mások szerint 10:1 arányú volt az eltérés), az elsősorban önkéntesekre számító szkeptikusok hatékonyabban szólították meg a szavazópolgárokat. A társadalomkutatók szerint az euró mellett mozgósító kampányszakértők politikailag érzéketlen módon irányították a kampányt, és ennek következtében a bizonytalan szavazók jelentős része inkább a társadalmi igényekre érzékenyebb módon reagáló aktivistákra hallgatott.¹⁷⁹ A politikai és a gazdasági elit nagyobb része támogatta az euró bevezetését, a politikai pártok, az ipari és a banki szektor, illetve a tudományos élet néhány kiemelkedő képviselője azonban az euróval szemben foglalt állást. Súlya volt annak, hogy a Svéd Nemzeti Bank (*Riksbank*) korábbi igazgatói, kereskedelmi bankok, nagyvállalatok vezetői, közismert egyetemi tanárok és tekintélyes szocialista, zöld vagy konzervatív politikusok kifejezetten az euró elutasítása és a „kiváró” álláspont mellett kezdtek el kampányolni. Az „európaizálnak” vélt svéd elit egyes képviselőinek az a megállapítása, miszerint az euróövezeten való kívül maradás nem jelent veszélyt, erős legitimáló hatást fejtett ki az eurót ellenzők érveire. A fenti tényezőknek köszönhetően kiegyensúlyozottá vált a monetáris kérdések értelmezéséért folyó versengés.¹⁸⁰ Miután a svéd társadalom régen túljutott az 1990-es évek elején átélt gazdasági recesszió, és nem sikerült gazdasági érvekkel meggyőzni a közvéleményt, az euróról folytatott diskurzus súlypontja fokozatosan a politikai érvrendszer felé tolódott el. 2003 augusztusától kezdve, vagyis a hivatalos kampányidőszakban szinte teljes egészében a „demokrácia” versus „befolyásolás” köré épülő érvek hatották át a svéd viszonylatok közt szenvedélyesnek mondható polémiát. Az euró hívei a közös pénz bevezetésének előnyei helyett immár az euróövezetből való kimaradás hátrányait igyekeztek bemutatni. Azzal érveltek, hogy az euró elutasítása esetén a svéd korona veszítene vonzerejéből, és csökkenne a svédek befolyásolási képessége az európai gazdaságpolitikai döntéshozatal gépezetében. Ezzel szemben a „föderoszkoptikusok” azt boncolgatták, hogy miként hatna az egységes pénz bevezetése a demokráciával és a svéd politikai elit felelősségre vonhatóságával kapcsolatos svéd percepcióra, valamint mennyiben egyeztethető össze az euró bevezetése a föderális Európa-képet elutasító szemlélettel.¹⁸¹

Finnországban az euró bevezetésének a kérdése nem politizálódott át oly mértékben, mint Svédországban vagy Dániában.¹⁸² A Lipponen-kormány és a három fő munkaerő-piaci szervezet között 1996-ban létrejött megállapodás képezte az euró bevezetését övező nemzeti konszenzus alapját. A munkaerő-piaci szervezetek segítettek összehan-

golni a teljes jogú EMU-tagságot a finn társadalmi és munkaerő-piaci szempontokkal. Támogatásukért cserében kikötötték, hogy Finnország euróövezetbe történő belépése nem vezethet sem a kollektív szerződések rendszerének az összeomlásához, sem a bérszínvonal csökkenéséhez. A társadalombiztosítási rendszeren belüli „ütköző alapok” (*buffer funds*) létrehozásával igyekeztek minimálisra csökkenteni egy esetleges külgazdasági sokk hatásait.¹⁸³ Az ellenzék kezdetben az euró bevezetése ellen érvelt, ám a kormánydöntés után megváltoztatta az álláspontját. A kormánytagok mellett Martti Ahtisaari köztársasági elnök is aktív szerepet vállalt az euró melletti kampányban. Így érvelt a SAK előtt tartott 1997. május 24-i beszédében: „Az EMU-ban találkoznak az európai integráció fő céljai: a jólétet eredményező gazdasági fejlődés, a biztonságot és stabilitást elősegítő együttműködés és az EU nemzetközi szerepének a megerősítése.”¹⁸⁴ A politikai elitnek sikerült az euró bevezetését az európai integrálódás elmélyítéséhez szükséges stratégiai és nemzetpolitikai kérdésként megjelenítenie. A tudományos kutatók és a köztisztviselők általában óvatosan álltak a közvélemény befolyásolásához, bár néhány közgazdász kifejezte kritikus álláspontját a médián keresztül. Finnország vezető napilapja, a Helsingin Sanomat nyíltan kiállt az euró bevezetése mellett, és 1997 májusában szerkesztőségi cikkben fejezte ki támogatását az elsősorban politikainak tartott ügy iránt. A széles körű társadalmi támogatottságnak köszönhetően az euró kérdése kikerült a politikai napirend fősodrából. A közös pénzzel szembeni kritikus hangot politikailag marginális helyzetű szélsőjobboldali és szélsőbaloldali csoportok képviselték. Ezek közös célja volt Finnország EU-ból való kiléptetése, és főként azt kifogásolták, hogy a kormány nem kötötte népszavazáshoz az euróövezetbe való belépést, így „nem legitim” módon döntött az Európai Unióval kapcsolatos kulcsfontosságú kérdésben. 1996-ban még a finnek többsége elutasítóan viszonyult a valutaunió kérdéséhez, a felmérések szerint azonban két éven belül 25 százalékról 50 százalék fölé nőtt az euró bevezetését támogatók aránya. A közvélemény-kutatási adatokból kiderült az is, hogy a finnek négyötöde legalább annyira tekintett politikai, mint gazdasági kérdésként az EMU-ra.¹⁸⁵ A szociáldemokraták 1999. márciusi ismételt választási győzelme széles körű társadalmi legitimitást adott a Lipponen-féle „magpolitikának”, és kiderült, hogy a Zöldeket és a Baloldali Szövetséget sem büntették meg szavazói az euróval szembeni korábbi álláspontjuk módosításáért. A második Lipponen-kormány (1999–2003) a közös pénz bevezetésére való felkészülés jegyében átfogó tájékoztató kampányt indított a média közvetítésével, sőt minden finn háztartásba eljuttatott egy tájékoztató röplapot az euró bevezetése előtt. Az euróra mint elszámolási egységre (1999. január 1.), illetve a készpénzforgalomban használatos egységre (2002. január 1.) való átállás végső soron sikeresen lezajlott, a finn márka elvesztését övező kritikus hangok a korábbi várakozásoktól eltérően nem bizonyultak erősnek, sőt a közvélemény-kutatások szerint a finnek jobban bíznak a közös valutában, mint a teljes jogú EU-tagságból nyerhető előnyökben.¹⁸⁶

Az euró bevezetéséről szóló 2003. szeptember 14-i referendumon a svéd választópolgárok többsége elutasította az euróövezetbe való csatlakozást és ez kétségkívül a svéd–EU kapcsolatok történetének egyik legnagyobb horderejű momentuma. Svédország teljes jogú taggá válása óta a svéd társadalom először nyilváníthatott véleményt az integráció mélyítésének kulcskérdésében. A referendumot a svédországi viszonylatokhoz képest heves kampány előzte meg, a választási hajlandóság 82,6 százalékos volt, ami magas a kontinentális Európában tapasztalt szavazási hajlandósághoz viszonyítva, de elmarad például a Svédország EU-hoz való csatlakozásáról szóló 1994-es referendum részvételi arányától.¹⁸⁷ A svéd politikai elemzők szerint az euró elutasítása szakítás volt a korábbi hagyománnyal, miszerint a svédek hajlandók követni a politikai elit által sugallt álláspontot. A „nem” tábor fölényes, csaknem 14 százalékos győzelme egyértelmű üzenet volt a svéd politikai elit felé. Az eredmény az egybecsengő politikai elemzések szerint annak a jele, hogy a svéd közvélemény egyáltalán nem bízik a fokozatosan mélyülő európai integráció víziójában, azt a nyitott és konszenzuális liberális svéd demokráciára és a jóléti rendszerre nézve fenyegetésként észleli. Az EU-csatlakozás óta ez volt az első eset, amikor a kormány a nemzetközi nyilvánosság előtt volt kénytelen visszavonulót fújni. Nem valószínű, hogy a jelenlegi vagy egy későbbi kormány belátható időn belül napirendre tűzné az euró kérdését.¹⁸⁸ Az euró elutasításában két tényezőnek volt fontos szerepe. Az európártiak nem tudták gazdasági érvekkel meggyőzni az ellentábort arról, hogy az EMU harmadik szakaszában való svéd részvétel prioritás kell legyen. A svéd gazdasági elit jelentős része egyáltalán nem lelkesedett az euróért, Leif Pagrotsky kereskedelmi miniszter vagy a *Nordea* bank és a *Svenska Handelsbanken* vezető közgazdászai kételyeiket fejezték ki az euró bevezetéséből származó előnyöket illetően. Az euróövezetbe tartozó országok tapasztalatai (lassú gazdasági növekedés, viták a stabilitási és növekedési paktum által előírt kötelezettségek kapcsán stb.) és a viszonylag kedvező svéd gazdasági helyzet (1,3 százalékos GDP-növekedés 2003-ban, a cserearány alakulására kedvezően ható politika stb.) sem tették vonzóvá az eurót a svéd állampolgárok előtt. Anna Lindh külügyminiszter tragikus halála 2003. szeptember 10-én idő előtt véget vetett a kampánynak. Négy nappal később kiderült: a svédek többségére a szuverenitás, a gazdasági és társadalmi jólét kérdései köré csoportosítható érvek, a „nem demokratikus és túlságosan föderális” EU-tól való aggodalom nagyobb mértékben hatottak a Svédország befolyásának növelésével kecsegtető érveknél. Ezen kívül a szavazatok egy része a szociáldemokrata kormánnyal szembeni protestszavazat lehetett, a felmérések szerint ugyanis a „nem”-mel szavazók és a kormányzó politikusok iránt bizalmatlan voksolók között nagymértékű korreláció tapasztalható.¹⁸⁹

A lehetséges magyarázatokat keresve érdemes felidézni, hogy a svéd Európa-politikát a csatlakozás óta egy nehezen feloldható ellentmondás határozza meg. A svéd kormány szeretné az európai integráció keretein belül kibontakozó szupranacionális együttműködés aktív résztvevőjeként mutatni magát a többi tagállam képviselői előtt. Ezzel szem-

ben hat azonban a „föderoszkeptikus” svéd társadalom azon félelme, hogy Svédország áldozatul esik az integráció elmélyítését övező ambiciózus terveknek. Lee Milest a svéd kormányzat egységes valutával kapcsolatos megközelítése „politikai és gazdasági (autó)stoppolásra” emlékezteti. A szellemes metafora értelmében a Svédországot kormányzó politikai elit egy út szélén várakozó stoppos, aki beszállna a Gazdasági és Monetáris Unió (EMU) harmadik szakaszához tartó autóba, de bizonyos kötöttségek miatt nem teheti, tulajdonképpen jól is érzi magát az út mentén a maga módján bandukolva, sőt gyanakodva tekint az autóban utazókra, és nem kíván rossz társaságba keveredni.¹⁹⁰ Mindez jelképesen azt jelenti, hogy a svéd kormány pozitív választ kíván adni az egységes európai valuta bevezetése kapcsán és nyitva hagyni az odavezető utat, de egyelőre – nagyrészt belpolitikai okok miatt – képtelen elkötelezni magát az euróövezethez való csatlakozás kérdésében. A kormányzat az euróval kapcsolatos „stoppoló” politikájának ellensúlyozásaként más területeken igyekezett hangsúlyozni Svédország elkötelezettségét az integrációs folyamat támogatójaként. A reputáció javítását szolgálta a kezdeményező, aktív szerepvállalás például az EU további bővítésének elősegítésében – ez gyakorlati hasznot is hozott az Európai Unió svéd elnöksége idején 2001-ben. Persson miniszterelnök állandóan kifejezte fenntartásait az unió demokratikus legitimitációját illetően és az uniónak az állampolgárai számára relevánsabbá tételére sarkallt. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy belpolitikai perspektívából az EU-kérdésekről folytatott nyilvános diskurzus bizonyos területekre korlátozódott, amibe az euró témaköre például nem tartozott bele.¹⁹¹

A finn politikai elit és a közvélemény egyaránt pozitívan értékeli az euróövezetben való részvételt, és enyhültek az EMU kedvezőtlen hatásaival – például az EKB monetáris politikája és az északi jóléti politikák összeegyeztethetőségével – kapcsolatos finn aggodalmak. A finn tapasztalatok azt mutatják, hogy az euróövezeten kívül maradó Svédország által észlelt kockázatok, veszélyek nagy része nem következett be, vagy politikai eszközökkel sikerült semlegesíteni azok hatásait. A finn munkaerőpiac rugalmasabb az euróövezethez való csatlakozás óta, a munkanélküliség fokozatosan csökkent. A teljes jogú EMU-tagság ösztönzőleg hatott a Finnország és az euróövezet országai közötti kereskedelmi forgalom alakulására is, a gyors exportnövekedés kedvező hatással volt a finn gazdaságra.¹⁹² Természetesen a finn gazdaság kedvező teljesítménye – például a növekvő stabilitás a kamatláb és az infláció tekintetében – nem magyarázható kizárólag a valutauniós tagsággal. Mindazonáltal a stabil gazdasági növekedés és az 1990-es évek elején jellemző magas munkanélküliségi ráta jelentős mértékű csökkenése a finn percepció szerint igazolja a választott gazdaságpolitikai irányvonalat. A *davosi Világgazdasági Fórum* utóbbi években kiadott jelentései szerint jelenleg Finnország a világ legversenyképesebb állama, még ha viták tárgyát képezi is a komplex versenyképességi index alapját képező módszertan.¹⁹³ A márkáról euróra való átállás érdekes momentumra volt a finn Nemzeti Múzeumban (*Kansallismuseo*) 2001-ben rendezett „Búcsú a finn márkától” című

retrospektív kiállítás, amely óriási népszerűségnek örvendett. A kiállítás bemutatta a finn márka történetét, a heraldikai jelképváltozásokat és a márkának a független Finnország kialakulásában játszott szimbolikus szerepét.¹⁹⁴ Matti Klinge finn történész szerint a márka jelentős mértékben hozzájárult a finn identitás és jogok védelméhez az 1865-ös bevezetése és az Orosz Birodalom autonóm nagyhercegségként működő Finnország 1917-es függetlenedése közötti időszakban.¹⁹⁵ A márka készpénzforgalomból való kivonását pénzüremgyűjtési láz és a pénztörténet iránt megnövekedett társadalmi érdeklődés kísérte, illetve továbbra is nagy siker övezi a híres finn személyeket vagy kitalált irodalmi szereplőket, meshősöket ábrázoló ünnepi érmesorozatot.¹⁹⁶ Az euró bevezetését követő első napokban technikai problémák léptek fel a parkolóórák használatakor, a finn identitás erodálódásától óvó hangok azonban fokozatosan elcsitultak. A finn euróérmék vizuálisan továbbra is megjelenítik a nemzeti szimbólumokat, a „finn képzetvilágot”: a természetre és a nemzeti tájra utaló jelképek (tavon úszó hatyúk, mocsári hamvas szeder stb.) mellett az oroszlános címert. Ennek története a XVI. századig nyúlik vissza, amikor III. János svéd király felvette a Finnország nagyhercege címet, az oroszlános címer pedig Finnországot – Svédország nagyhercegségét – mint területi entitást fejezte ki.¹⁹⁷ A „finn oroszlán” (*Suomen leijona*) a XIX–XX. század fordulóján tett szert szimbolikus jelentőségre, amikor az oroszosító törekvések jegyében egyre szigorúbban korlátozták a finn autonómiához fűződő jogokat. Az oroszlános címer az oroszokkal szembeni politikai ellenállás jelképévé vált és a zászlók, képeslapok mellett feltűnt a cukorkák csomagolásán is.¹⁹⁸ Az oroszlános címer került a független Finnország első bélyegeire, hivatalos zászlójára és a finn márka pénzüreméinek a hátoldalára.¹⁹⁹ A „banális nacionalizmus” vagy „hétköznapi identitáspolitika” eszközeként a finn euróérmék a politikai ikonográfia eszközeivel továbbra is jól reprezentálják a finnek „elképzelt közösségét”.

A széles körű nemzeti konszenzus mellett kritikus vélemények is elhangoznak Finnország EMU-tagsága kapcsán. Elterjedt vélekedés fogyasztói körökben, hogy a márka euróra váltása óta megnöttek a kiskereskedelmi árak, ugyanakkor az árváltozásokat 2002 óta figyelemmel kísérő fogyasztói szövetség (*Suomen Kuluttajaliitto*) vizsgálatai ezt nem támasztják alá. A fogyasztók érdekvédelmi szervezete szerint a szolgáltatások ára az inflációhoz képest a vártnál gyorsabban nő, ám ugyanez figyelhető meg az euróvezeten kívüli Svédországban is.²⁰⁰ Bizonyos tudományos körök bírálták az EMU gazdaságpolitikájának alapját képező tételeket is, de végső soron a leghatásosabb kritika a kormány döntéshozatali legalitását kérdőjelezi meg Finnország EU-tagsága és az EMU harmadik szakaszában való részvétele kapcsán. Meglepő módon Svédország politikája nem befolyásolta különösebben a finn közvéleményt és a monetáris politikát. Tiilikainen rámutat arra, hogy Svédország 1991-ben váratlanul, a finnekkel való előzetes egyeztetés nélkül nyújtotta be az EU-tagságot célzó felvételi kérelmét. Az 1990-es évek elején némileg meglazultak a finn–svéd kapcsolatok, és a finnek egyre több európai ügy kapcsán hoztak nemzeti megfontolásokon alapuló döntéseket. A két szomszédos állam a kezdetektől fogva eltérően

viszonyult az európai integrációhoz, Finnország integrációs politikáját sokkal inkább meghatározzák a politikai és a biztonsági szempontok, mint a svéd EU-politikát. Ellenzéki politikusok felvetették, hogy az euró bevezetését a svéd és a dán döntéshez kellene kötni az unió belüli északi együttműködés érdekében, a finn külpolitikai döntéshozók azonban önálló útjukat járták.²⁰¹ Az a tény, hogy a svédek euróval szembeni attitűdje nem fejtett ki jelentős hatást a finn közvéleményre és a pártpolitikára, Tiilikainen szerint többek közt azzal magyarázható, hogy a finn Zöldek és a Baloldali Szövetség elfogadta az euró bevezetésével kapcsolatos kormányzati álláspontot, így hiányoztak az esetleges együttműködés feltételei az ellentétes álláspontot képviselő svéd partnerpártokkal. A finn politikai pártok közötti konszenzus kedvező hatással volt a finn közvéleményre, így sem a svédországi referendumot megelőző kampány, sem az euró svéd elutasítása nem élesztett újabb vitát Finnországban.²⁰² Az euróövezethez tartozás nagyfokú legitimitást élvez a finnek körében, akiket nem érintett meg az euró kérdésének a svédországi átpolitizáltsága. A korábbiakban láttuk, hogy Finnország és Svédország az unió belüli hatékonyabb érdekérvényesítés miatt szorosan együttműködik a civil válságkezelés, a biztonság- és védelempolitika terén, az EU Északi Dimenziójának az előmozdításában, sőt a vállalatok szintjén is. Az északi tagállamok közötti együttműködés egyik példaként a finn politikai és társadalmi elit bekapcsolódott a 2003-as svédországi referendumot megelőző kampányba is. Finn kormánytagok igyekeztek népszerűsíteni az eurót a svédek körében, az euró svédországi hívei pedig olyan pozitív példaként hivatkoztak Finnországra, amely megvalósítja az északi EMU-modellt, és külön kiemelték, hogy az euró svédországi bevezetése még kedvezőbb feltételeket teremtene az unió belüli északi együttműködésnek.²⁰³ Az EU 2004-es kibővülésével még jobban fokozódott a Finnország és Svédország közötti, kormányközi és nem kormányzati csatornákon keresztül történő együttműködési igény.

Külpolitika és szocializáció: „vonakodó európai” versus „éltanuló/mintaállam”?

A külpolitika „társadalmasodása” és „kulturalizálódása” mellett a hagyományos kül- és belpolitikára történő felosztás mindinkább érvényét veszíti.²⁰⁴ A kül- és biztonságpolitika belpolitikai vonatkozásainak (pártstratégiák, történelemoktatás, médián keresztül közvetített kép stb.) a feltárása segíthet a szocializációs folyamat valamint a demokrácia és a hatékonyság, a közvélemény és a döntéshozó politikai elit közötti összhang vagy feszültség értelmezésében. A belső alkufolyamatok a nemzetközi tárgyalások fontos aspektusát képezik, a belpolitikai tényezők alapvető hatást gyakorolhatnak a külkapcsolatok alakítására.²⁰⁵ A belpolitikai erők, a közvélemény elutasító attitűdje szűkítheti az alkufolyamat terét (*bargaining space*), és korlátozhatja az elfogadható megállapodások körét (*range of acceptable agreements*).²⁰⁶ A külpolitikai döntéshozatalt illetően bizonyos feszült-

ség állapítható meg tehát a hatékonyság és titkosság, valamint a demokrácia követelményei között. Svédországban és Finnországban a Kelet–Nyugat megosztottság idején a semlegesség mint hivatalos nemzetbiztonsági doktrína feltételezte az állampolgárok széles körű lojalitását. A hidegháborús viszonyok közepette egy szűk elit réteg kezében volt a külpolitikai érdekérvényesítés, Svédországban egyedül a külügyminisztérium volt jogosult értelmezni a semlegességi irányvonalat, melynek célja a konfliktusokból való kimaradás volt.²⁰⁷ Egyes svéd miniszterelnökök (Erlander, Palme) és finn köztársasági elnökök (Paasikivi, Kekkonen) személyesen is meghatározták a követendő külpolitikai irányvonalat. Svédország és Finnország EK/EU-tagsága jelentős intézményi változásokat eredményezett az 1990-es években, az európai integrálódás mindkét országban horizontális hatást gyakorolt a központosított külpolitikai döntéshozatalra. Az európai politikai folyamatokban való részvétel kihívást jelentett a külügyminisztériumok számára, amelyek hagyományosan erős pozíciót élveztek a kül- és biztonságpolitika formálásában. A politikának egyre több területe (szakpolitikák) került más minisztériumok, kormányzati részlegek hatáskörébe, a miniszterek közötti egyeztetési eljárás jelentősége megnőtt. Finnországban az elnöki jogkör szűkülésével a kormány és a parlament vált az Európa-politikát érintő döntéshozatal kulcsszereplőjévé.²⁰⁸ Az intézményi változások mellett a külpolitikai elit fragmentálódása is megfigyelhető: a hagyományos konszenzusra törekvés mellett egyre nyitabban nyerne kifejezést az eltérő külpolitikai álláspontok. A „titkosság kultúrájának” (*culture of secrecy*) az oldódásával a korábban tabunak számító külpolitikai témák is társadalmi viták tárgyát képezhetik, amint az a finn miniszterelnök, Anneli Jäätteenmäki lemondásához vezető „Iraqgate” kapcsán is megtörtént.²⁰⁹

Az uniós csatlakozást megelőző referendumok eredményében, illetve az euró bevezetéséről folytatott társadalmi vitában tükröződő különbségek véleményem szerint összefüggnek a svéd és a finn politikai elit-közvélemény viszony eltérő jellegével. Svédországban és Finnországban a történetírást és a közbeszédet évtizedekig a közelmúltról folytatott nyilvános viták hiánya jellemezte. Számos hivatalos és archív anyagot titkosítottak hosszú időre, a semlegességi politikára vonatkozó kutatás lehetetlen volt a hidegháború idején. A kül- és biztonságpolitikai kérdések túl érzékenyek voltak ahhoz, hogy a közvélemény által befolyásolni engedték volna azokat.²¹⁰ Svédországban a történelem- és földrajzoktatás révén a Svédországot Európától mentálisan elválasztó „harmadik utas” identitás az iskolai tananyag, a *curriculum* részévé vált, ezen keresztül pedig a svéd önazonosság fontos alkotóelemévé vált.²¹¹ A Finnországban kibontakozó Európa-diskurzus viszont azt mutatja, hogy a finnekben a tankönyvekben megjelenített Nyugat és Kelet közötti hídszerep, a Szovjetunióval ápolt baráti és jószomszédi viszony szocializációs hatása nem bizonyult olyan mélynek, mint a „téli háború” tapasztalatával és a „Tilsit-szindrómával” összefüggő biztonsági deficit. A Finnország EU-tagságáról szóló 1994-es referendumot megelőző kampány elsősorban a politikai identitással összefüggő érvek mentén kristályosodott ki, a tagságból eredő pozitív gazdasági hatások mellett a fő hangsúly az európai döntéshozatal

befolyásolására és a biztonságpolitikai szempontokra esett. Ennek okai számos társadalomkutató szerint a finn történelem traumatikus tapasztalataira vezethetők vissza: az európai integráció a finn többségének egy biztonságosabb helyzetet jelentett, amit különösen felértékeltek a kiszámíthatatlan oroszországi események 1992–1993 között.²¹² A finnek – a svédektől eltérően – nem kizárólag a jóléti állapotot tartották a szemük előtt, és a hidegháborús semlegességi retorikát is könnyebben hagyták maguk mögött. Az 1994 őszi tartott népszavazáson a finn szavazók 57 százaléka voksolt igennel az EU-csatlakozásra, míg Svédországban sokkal szorosabb lett a szavazás végeredménye (52,3 százalék vs. 46,8 százalék).²¹³ 1999-ben – amikor éppen Finnország töltötte be az unió soros elnökségét – megjelent egy nívós könyv *Finnország: furcsa északi ország? Bepillantás Európa peremének történelmébe és kultúrájába* címmel. A finn és angol nyelven egyaránt napvilágot látott, Tuomas M. S. Lehtonen által szerkesztett kötet a finn történelmet kívánja bemutatni európai kontextusban, kiváló finn történészek közreműködésével.²¹⁴ A finn történelem elbeszélése az 1150-es évekkel kezdődik, amikor a svéd Erik király és Henrik püspök keresztes hadjáratot vezetett a finnek földjére. A finnek nyugati, európai integrálódásának „hosszú időtartamát” átfogó, teleologikus történetfolyam 1995-ben ér véget, Finnország EU-csatlakozásával. A kötet ki-tűnően illeszkedik a hidegháború óta eltelt időszakban kibontakozó, Finnország Európán belüli helyzetéről szóló izgalmas diskurzusba. A korábbi történelmi narratívák újraértelmezése abban az elképzelésben ragadható meg, miszerint Finnország végre visszatért a „természetes” otthonát jelentő Nyugathoz – melyhez kulturálisan és politikailag mindig is tartozott – és az EU-tagság e „hazatérés” szimbolikus kifejeződése.²¹⁵

A svéd és a finn viszonyulás közötti különbség az *Eurobarometer* felméréseiben is jól megragadható. Ami az uniós tagság támogatottságát illeti, az *Eurobarometer* felmérései szerint jelenleg a finnek 45 százaléka tartja „jó”, 18 százaléka „rossz dolognak” az uniós tagságot, 2004-ben pedig 46 százalék volt az EU-tagságot kedvezően megítélők aránya.²¹⁶ A svédek 44 százaléka is pozitívan vélekedik Svédország uniós tagságáról, ez az arány azonban tavaly még csupán 37 százalék volt, és a svédek 28 százaléka továbbra is „rossz dolognak” tartja az uniós tagságot.²¹⁷ Az uniós tagság előnyei kapcsán a finnek 50 százaléka véli úgy, hogy Finnországnak előnyös az EU-tagság, 43 százalékuk ellenkező véleményen van, míg az uniós tagságból származó haszon svéd megítélése sokkal pesszimistább (36 százalék vs. 50 százalék).

Végezetül érdemes néhány kritikai észrevételt tenni a svéd és a finn integrációs politikát tömören lefestő, megkövesedett jelzők kapcsán. A svéd társadalomnak az unióval szembeni szkepszise korántsem jelenti azt, hogy a svéd EU-politika reaktív, védekező vagy obstruktív jellegű lett volna az uniós tagság kezdeti éveitől. A Persson-kormány „kétszintű játéka” a hazai közvélemény és az unió belüli svéd befolyás fenntartására irányuló ambíció közötti egyensúlyozással írható körül. Az európai uniós ügyek szerepének belpolitikai vitákban való korlátozása lehetővé tette, hogy az EU-val összefüggő kérdések a „politikai láthatósági küszöb” (*threshold of political visibility*) alatt maradjanak,

és ne váljanak kampánytémává a parlamenti választások előtt. Mindez lehetővé tette, hogy a kormány a hazai publicitás reflektorfényén kívül irányíthassa a svéd EU-politikát. A svéd társadalom euroszeptikus attitűdje meghatározta a svéd kormány uniós belüli szerepéről és helyzetéről kialakult percepciót, az empirikus kutatási eredmények azt támasztják alá azonban, hogy aktív, kezdeményező, a svéd pozíciót erősítő magatartás jellemzi a svéd kormányt az európai szinten.²¹⁸ Amint az a korábbiakban kiderült, a svéd politikai elitet a szkeptikus közvélemény és az euróvezeten kívüli „potyautas” helyzet sem akadályozta meg a 2001-es svéd EU-elnökség sikeres lebonyolításában. Az Európai Bizottság 1997-ben tette közzé először az úgynevezett belső piaci eredményjelző táblát (*Internal Market Scoreboard*), amely az uniós irányelvek nemzeti jogba való átültetésére vonatkozó adatokat tartalmazza. Svédország az első évben még a nyolcadik helyen állt az irányelvek végrehajtásáról szóló rangsorban, a következő öt évben azonban mindig az első négy között volt. Svédország általában három hónapon belül pótolta az átvételi hátráidő mulasztását, míg Franciaországban ez gyakran egy évnél is hosszabb időt igényelt. Miként a bizottsági állásfoglalása megállapítja, az irányelvek nemzeti átvétele nem a szervezeti hatékonyságtól függ elsősorban, inkább politikai hozzáállás kérdése.²¹⁹ Ami a stabilitási és növekedési paktum előírásait illeti, Svédország láthatóan komolyabban veszi azokat, mint számos euróövezetbe tartozó ország. A bizottságban betöltött tisztségek és a parlament jelentéstevői közötti arányok vonatkozásában a svédek a 2000–2003 közötti időszakban bizottsági szinten alul, jelentéstevői szinten viszont felül voltak reprezentálva.²²⁰ A Miniszterek Tanácsán belüli szavazási gyakorlatot vizsgálva Lindahl és Naurin rámutatott arra, hogy bár Svédország 1995-ben még „nehéz partnernek” bizonyult, miniszterei több mint harminc alkalommal szavaztak „nem”-mel, az uniós tagság első évét követően a svéd szavazási minta az átlaghoz idomult. A koalícióépítési minták elemzése kapcsán Lindahl és Naurin arra a következtetésre jutott, hogy az euróvezeten kívüli helyzet nem zárja ki, hogy Svédország központi pozíciót foglaljon el az EU tárgyalási gépezetében. A tizenöt tagállam 131 képviselőjével 2003 tavaszán készített interjúk arra a kérdésre irányultak, hogy ki kivel és miért működik együtt a tanácsi munkacsoportokban. Az interjúalanyok 79 százaléka szerint Svédország euróvezeten kívüli helyzete semmilyen hatással nem volt az együttműködési folyamatra, 91 százalékuk szerint pedig nem hatott ki a monetáris politikán kívül eső politikai kérdések tárgyalására. A kutatás eredménye szerint Svédország nem esik kívül az uniós informális együttműködési hálózatán – ahogy azt a „potyautas” elmélet alapján várnánk –, sőt Svédország egyike a leginkább vonzó és keresett együttműködési partnereknek (az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország után rögtön a negyedik helyen).²²¹

Finnországban az euróról szóló vitát az az érv uralta, miszerint az EMU-ban való teljes jogú részvétel és a közös pénz bevezetése biztosítja Finnország helyét az EU magjában és a kulcsfontosságú döntéshozatali fórumokon. A Lipponen-féle stratégia szerint Finnország alapvető érdeke, hogy jelen legyen minden hivatalos és nem hivatalos fórumon, ahol az

unió jövőjét érintő lényeges döntések születnek.²²² A szivárványkoalíciót ennek megfelelően az európai integráció iránti szilárd elkötelezettség és az uniós struktúrák – akár föderális irányba történő – elmélyítése iránti fogékonyság jellemezte. A Lipponen-kormány ellenezte a többsebességű Európa elképzeléseiben megnyilvánuló integrációs aszimmetriát, igyekezett felkészülni ugyanakkor erre az eshetőségre és bebiztosítani Finnország helyét az EU magjában. Teija Tiilikainen rámutatott arra, hogy egyrészt a finn kisállami identitás, másrészt a kulcsfontosságú biztonságpolitikai tényezők állnak a finn integrációs politika háttérében.²²³ Nem könnyű megállapítani, hogy valóban az unió magját képező államok közé sorolhatjuk-e Finnországot, és ha igen, mennyiben járult ehhez hozzá az euróövezetbe való belépés. Annyi bizonyos, hogy a finnek óriási sikerként könyvelték el, amikor Sirkka Hämäläinen, a Finn Nemzeti Bank korábbi igazgatóját az EKB vezetői testületének tagjává választották, Johnny Åkerholm államtitkár-helyettest pedig a Gazdasági és Pénzügyi Bizottság élére nevezték ki a 2002–2003-as időszakra. A finn politikai elit megerősítve látta integrációs politikáját akkor is, amikor a franciák és a németek megakadályozták, hogy a brit Chris Patten, egy euróövezeten kívüli tagállam jelöltje legyen a bizottság új elnöke.²²⁴ A 2003. márciusi parlamenti választásokat követően a Centrum Párt vezetésével új kormány került hatalomra. Az „Irakgate” néven elhíresült botrányt követően lemondásra kényszerült Anneli Jäätteenmäki, illetve utóda, Matti Vanhanen kormányát számos bíráló érte a korábbi karakteres finn EU-politika alapelveinek a módosulása miatt, ezek hatására a Vanhanen-kormány részint visszakanyarodott a sikeresnek tekintett korábbi irányvonalhoz. A Lipponen-féle következetes „magpolitika” időszaka véget ért, nyomaiban azonban az EU alkotmányozási folyamatában is észlelhető volt. A finn pártok egyetértésre jutottak például abban, hogy az európai biztonság- és védelempolitika (ESDP) terén Finnország részt vegyen a strukturált együttműködésben.

Jegyzetek

- 1 A dolgozat a 2004/05-ben a svédországi Lundi Egyetemen folytatott kutatásomon alapul, amit az ERASMUS ösztöndíj tett lehetővé. Ez úton szeretnék köszönetet mondani Jakob Gustavssonnak, Charlotte Hagströmnek, Kiss J. Lászlónak és Bo Peterssonnak a hasznos tanácsokért, észrevételekért. Tekintettel arra, hogy dolgozatom jelentős részét Svédországban írtam, munkámban elsősorban svéd, finn és angolszász szerzőkre támaszkodtam. Mindazonáltal szeretnék kiemelni néhány művet a témával kapcsolatos magyar nyelvű szakirodalomból. A finn és a svéd Európa-politikáról lásd Urkuti György (2005) *Finnország, a későn jött „eminens”,* in Kiss J. László (szerk.) *A huszonötök Európái.* Osiris, Budapest, 518–549. o.; Bajtay Péter (2005) *Periféria a centrumban: a svéd Európa-politika,* in *A huszonötök Európái...*, 496–517. o.; Flamm Benedek László (2005) *A jóléti nacionalizmus ideológiája és külpolitika Svédországban,* in Kiss J. László (szerk.) *Nemzeti identitás és külpolitika az euroatlanti térségben.* Teleki László Alapítvány, Budapest, 289–324. o. A svéd (skandináv) modell és az európai integráció kölcsönhatásairól lásd Gallai Sándor (1998) *A skandináv modell:*

- Nemzeti utak és az európai integráció. Aula, Budapest; Polgár Tamás (2004) *A „harmadik út” Brüsszelbe vezet? A svéd modell és az európai integráció kölcsönhatása*. TDK-dolgozat. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest. A finn önképről, Finnországról és az információs társadalomról lásd Csité András, szerk. (1997) *Modernitás a periférián: a finnek nemzeti önképe*, *Replika*, No25., 89–134. o.; Élő Gábor–Pintér Róbert (1999) *Finnország: Út az információs társadalomba*. Kossuth, Budapest. A finn és a svéd semlegességről lásd Urkuti György–Welker Árpád (1996) *Finnország és a semlegesség*, in Dérer Miklós (szerk.) *Semlegesség: illúziók és realitás*. Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja, Budapest, 92–110. o.; Dérer Miklós (1996) *A svéd változatok*, in *Semlegesség: illúziók és realitás...*, 81–91. o.; Ibolya Tamás (2003) *Semlegesség, aktivizmus, kritika. Svédország a hidegháborúban*. Szakdolgozat. BIGIS, Budapest; Dobos Edgár (2004) *A svéd Európa-kép és a semlegesség társadalmi konstrukciója: A svéd stratégiai önkép alakulása a 21. század fordulóján*. Szakdolgozat. BIGIS, Budapest.
- 2 Ruggie, John G. (1998) Introduction: What Makes the World Hang Together? Neo-utilitarianism and the Social Constructivist Challenge, in *Constructing the World Polity*. Routledge, London, 1–39. o.; Hyde-Price, Adrian (2004) Interests, institutions and identities in the study of European foreign policy, in Tonra, Ben–Christiansen, Thomas (eds.) *Rethinking European Union Foreign Policy*. Manchester University Press, Manchester, 99–113. o.; Risse, Thomas (2004) Social Constructivism and European Integration, in Wiener, Antje–Diez, Thomas (eds.) *European Integration Theory*. Oxford University Press, Oxford, 159–176. o.; Checkel, Jeffrey T. (2005) *European Institutions and the Construction of European Identity*. Paper for the Jean Monnet Summer School, Trento/Innsbruck, 5–17 September 2005.
- 3 A konstruktivizmus az 1990-es évek közepén foglalta el a nemzetközi kapcsolatok elméletének racionális/pozitívista (neorealista, neoliberális) illetve interpretatív/relatívista (posztmodern, posztstrukturalista) megközelítései közötti terepet, miután a hidegháború vége válságot idézett elő a diszciplínában. A nemzetközi kapcsolatok kutatóit meglepték, váratlanul érték az 1990-es évek fordulójának az eseményei, és az előrejelzési kudarc a tudományágban uralkodó paradigmák újraértékeléséhez vezetett. Egyúttal új témakörök – az identitás, kultúra, nyelv, szimbólumok és ritusok jelentősége a (kül)politikai magatartás értelmezésében – gyűrűztek a nemzetközi kapcsolatok kutatási napirendjébe. A konstruktivisták a világot folytonos változás és konstrukció alatt állónak tekintik, a politikai szereplők identitásait, érdekeit és magatartásformáját pedig társadalmilag konstruálnak, melyet a világról alkotott kollektív jelentések, interpretációk és feltételezések határoznak meg. A konstruktivisták iskola főbb elemei: a nemzetközi kapcsolatok társadalmi tényeken alapulnak, melyek az emberek közötti megegyezés produktumai; amire társadalmi valóságként utalunk, az jelentős mértékben az anyagi világot jelentéssel ellátó megismerési struktúrákon keresztül megvalósuló társadalmi konstrukció eredménye; azt kell megérteni, hogyan fogadjuk el a valóság új értelmezéseit, hogyan válnak az intézményes tények adottnak vett tényekké, „hogyan nyernek megerősítést bizonyos eszmék vagy gyakorlatok, miközben riválisaik elveszítik a legitimitásukat”. Természetesen a konstruktivisták tábora további csoportokra osztható: egyesek a normák és intézmények szerepét, mások az identitások felépítését és újratermelődését veszik górcső alá (az előbbi inkább az Egyesült Államokban, az utóbbi inkább Európában a jellemző). A harmadik csoportot azok alkotják, akik a társadalomtudományok „nyelvi fordulata” (*linguistic turn*) nyomán a diskurzusokban, narratívákban, szövegekben rejlő hatalmi struktúrákat elemzik. Grunberg, Isabelle–Risse-Kappen, Thomas (1992) *A Time of Reckoning? Theories of IR and the End of the Cold War*, in Allan, Pierre–Goldmann, Kjell (eds.) *The End of the Cold War: Evaluating Theories of International Relations*. Martinus Nijhoff, Dordrecht; Lapid, Yosef–Kratochwil, Friedrich eds. (1995) *The Return of Culture and Identity in IR Theory*. Lynne Rienner, Boulder, Colo.; Adler, Emmanuel (1997) *Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics*, *European Journal of International Relations*, 3 (3) 319–363. o.; Guzzini, Stefano (2000) *A Reconstruction of Constructivism in International Relations*, *European Journal of International Relations*, 6 (2) 147–182. o.; Adler, Emmanuel (2002) *Constructivism and International Relations*, in Carlsnaes, Walter–Risse, Thomas–Simmons, Beth A. (eds.) *Handbook of International Relations*. Sage, London, 95–118. o.; Checkel, Jeffrey T. (2004) *Social constructivism*

- in global and European politics: a review essay, *Review of International Studies*, 30 (2) 229–244. o. Vö. Berger, Peter–Luckmann, Thomas (1966) *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Garden City: Anchor Books. A nemzetközi kapcsolatok konstruktivista megközelítésének magyarországi recepciójához és módszertani alkalmazásához lásd Kiss J. László, szerk. (2003a) *Nemzeti identitás és külpolitika Közép- és Kelet-Európában*. Teleki László Alapítvány, Budapest; uő, szerk. (2005a) *Nemzeti identitás és külpolitika az euroatlanti térségben*. Teleki László Alapítvány, Budapest; uő, szerk. (2005b) *Nemzeti identitás és külpolitika Közép- és Kelet-Európában*. Teleki László Alapítvány, Budapest.
- 4 Az „identitás” vagy „önazonosság” fogalmát nem könnyű definiálni. Az identitás a saját értelmében azonossági és különbözőségi viszonyt jelent, amely 1. képlékeny, változik és átalakul; 2. viszonylagos, mással vagy másokkal szemben határozható meg; 3. helyzettől, társadalmi kontextustól függ, többszörös identitás (*multiple identities*) lehetséges (lakóhely, foglalkozás, hobbi, nem, nemzet stb.); 4. hagyományon, elbeszéléseken (narratíva) vagy közbeszédén (diskurzus) keresztül közvetítődik; 5. vita tárgyát képezi, konfliktust foglal magában. Az azonosulási (identifikációs) folyamat során bizonyos tulajdonságokkal ruházzuk föl önmagunkat vagy másokat, illetve bizonyos tulajdonságoktól fosztjuk meg önmagunkat vagy másokat.
 - 5 Hoffmann, Stanley (1995) *European Sisyphus: Essays on Europe*. Westview Press, Boulder.
 - 6 Katzenstein, Peter J., ed. (1996) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. Columbia University Press, New York.
 - 7 Graham Allison a kubai válság elemzése kapcsán megállapítja, hogy mind a szervezetek működési gyakorlataihoz és eljárásaihoz illeszkedő információfeldolgozás, mind a szervezeti hierarchia egyes szintjein elhelyezkedő csoportok alkufolyamatai korlátot szabnak a külpolitikai döntéshozatal racionalitásának. Allison, Graham–Zelikow, Philip (1999) *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. 2nd ed. Longman, New York. Vö. Kiss J. László (2002) A „külpolitika vége?”, avagy a kül- és biztonságpolitika új modellje, *Külgügyi Szemle*, 1 (1) 5–38. o.
 - 8 Aggestam, Lisbeth (1999) *Role Conceptions and the Politics of Identity in Foreign Policy*. ARENA Working Papers, No8. Centre for European Studies, Oslo.
 - 9 A szocializációnak az EU kontextusában két típusa különböztethető meg. 1. Az egyik esetben a tagállam megtanul egy szerepet, elsajátítja azt a tudást, amely lehetővé teszi, hogy az európai közösség elvárásaival összhangban cselekedjen – függetlenül attól, hogy szereti-e ezt a szerepet, illetve azonosul-e vele. 2. A másik esetben a tagállam elfogadja a közösségi normákat mint „helyes dolgokat”, belsővé teszi a közösségi érdekeket, sőt lehetőség szerint az európai azonosságtudatot is. A tudatos szerepjátszással jellemezhető, ösztönzésre épülő mechanizmus és a „természetesnek vételen” (*taken-for-granted*) alapuló, normatív mechanizmus a jelenkori Európában megfigyelhető szocializációs dinamika eltérő vonatkozásait ragadja meg. Ruggie 1998; Checkel, Jeffrey T. (2005) *International Institutions and Socialization in Europe: Introduction and Framework*, *International Organization*, 59 (4) 801–826. o.
 - 10 Szocializáció alatt egy adott közösség normáihoz és szabályaihoz való, azok belsővé tételén alapuló alkalmazkodási folyamatot értek, amely különböző társadalmi szintereken figyelhető meg (pl. családi, iskolai, munkahelyi, lakóhelyi közösségek). Az államok szintjén politikai szocializációról beszélhetünk, az EU is egy óriási szocializációs térnek tekinthető, amelyben a nemzetállamok alkalmazkodnak a közösségi normákhoz.
 - 11 A nem EU-tag Norvégia is meglepően gyorsan alkalmazkodik az unió irányelveihez, holott a norvégok többségének meglehetősen szkeptikus véleménye van az unióról. A vonatkozó nemzetközi szakirodalom jelentős része az európaizálódásnak az államok kemény héjára kifejtett hatásaival foglalkozik. Checkel 2005.
 - 12 Ezen kívül nehéz megkülönböztetni a tagállamokban az európai integráció hatására bekövetkező változásokat a kulturális, gazdasági és politikai globalizáció következményeitől, és nem lehet elkülöníteni az európaizálódás folyamatát a sajátos tagállami érdekek, stratégiai szempontok európai szintre való kivetítésének a kísérleteitől sem. Az európaizálódás folyamatáról bőve-

- ben lásd Cowles, Maria Green, Caporaso, James–Risse, Thomas eds. (2001) *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. Cornell University Press, Ithaca; Featherstone, Kevin–Radaelli, Claudio M. eds. (2003) *The Politics of Europeanization*. Oxford University Press, Oxford; Héritier, Adrienne et al. (2002) *Differential Europe: The European Union Impact on National Policymaking*. Rowman–Littlefield, Oxford; Goldmann, Kjell (2001) *Transforming the European Nation-State*. Sage, London; Dyson, Kenneth, ed. (2002) *European States and the Euro: Europeanization, Variation, and Convergence*. Oxford University Press, Oxford.
- 13 Éppen e komplexitás értelmezésekor lehet hasznos a racionális és a konstruktivista közelítésmódok egymást kiegészítő szempontjainak figyelembevétele. Checkel 2005, 803. o.; Zürn, Michael–Checkel, Jeffrey T. (2005) Getting Socialized to Build Bridges: Constructivism and Rationalism, Europe and the Nation-State, *International Organization*, 59 (4), 1068, 1075. o.
- 14 Anderson, Benedict (1983) *Imagined Communities*. Verso, London, 15. o.; Billig, Michael (1995) *Banal Nationalism*. Sage, London, 24, 70. o.; Spencer, Philip–Howard Wollman (2002) *Nationalism: A Critical Introduction*. Sage, London, 37–40. o.; Puri, Jyoti (2004) *Encountering Nationalism*. Blackwell, Oxford, 57, 60. o.
- 15 Gyáni Gábor (2000) Fin de siècle-történetírás, in *Enlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág, Budapest, 31–47. o.
- 16 Mítoszon Peter Burke és Schöpflin György definíciója nyomán olyan sajátos, a múltról szóló történetet értnek, amely egy közösség saját magáról vallott hiedelmeinek a tárháza. A mítosz a közösség értékeit, helyzetét vagy álláspontját szimbolizálja és legitimálja, természeténél fogva inkább tükrözi a közösség önpercepcióját, mint a történelmileg igazolt tényeket. Burke, Peter (2000) Foundation Myths and Collective Identities in Early Modern Europe, in Bo Stråth (ed.), *Europe and the Other and Europe as the Other*. Multiple Europes, No10. P.I.E.–Peter Lang, Brussels, 113. o.; Schöpflin György (2003) A mítosz funkciói és a mítoszok taxonómiája, in *A modern nemzet*. Attraktor, Máriabesnyő, 68–91. o.
- 17 A „kitalált tradíció” fogalma mindazon rituális és szimbolikus gyakorlatokra utal, amelyek szerepe bizonyos értékek és magatartási normák bevétele az ismétlődés aktusán és a múlttal való folytonosság sugalmazásán keresztül. Hobsbawm, Eric (1983) Introduction: inventing traditions, in *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, Cambridge, 1–14. o.; Sztompka, Piotr (1999) *The Sociology of Social Change*. Blackwell, Oxford, 56–68. o.; Spencer–Wollman 2003, 42–45, 81–86. o.; Puri 2004, 56, 177. o.
- 18 Spencer–Wollman 2003, 81–86. o.; Puri 2004, 99–101. o.
- 19 Soysal, Yasemin Nuhoğlu (2002) Locating Europe, *European Societies*, 4 (3) 265–284. o.; Clark, Eric–Petersson, Bo (2003) Boundary Dynamics and the Social Construction of Identities, in *Identity Dynamics and the Construction of Boundaries*. Nordic Academic Press, Lund, 7–18. o.; Puri 2004, 58–65. o.
- 20 Risse 2004, 166. o.; Zürn–Checkel 2005, 1067. o.
- 21 Marcussen a nemzeti identitás helyett a „nemzetállami identitás” (*nation-state identity*) fogalmat használja, mintegy kifejezve, hogy nemzet és állam határai a legritkább esetben vágnak egybe. A fogalom alatt tehát olyan társadalmi identitást ért, amely területi kritériumok (az államhatárok) alapján definiál egy társadalmi csoportot (a nemzetállami közösséget). Marcussen, Martin et al. (1999) Constructing Europe? The evolution of French, British and German nation-state identities, *Journal of European Public Policy*, 6 (4) 614–633. o.; Risse, Thomas–Engelmann–Martin, Daniela (2002) Identity Politics and European Integration: The Case of Germany, in Anthony Pagden (ed.), *The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union*. Cambridge University Press, Cambridge, 287–316. o.
- 22 Ringmar, Erik (1998) Re-Imagining Sweden: The Rhetorical Battle Over EU Membership, *Scandinavian Journal of History*, 23 (1), 51. o.; Goldmann, Kjell (2001) In Lieu of the Swedish Model, in *Nationality versus Europeanisation: The National View of the Nation in Four EU Countries*. Stockholm University Department of Political Science, Stockholm, 51. o.; Almqvist, Kurt–Glans, Kay eds. (2004) *The Swedish Success Story?* Axel–Margaret Ax:son Johnson Foundation, Stockholm.
- 23 Bonoli, Giuliano (1999) Globalization, the Welfare State, and Recommodification, in *Globalization and Social Governance in Europe and the US*. EU Comm. Forward Studies Unit, 75–76. o.; Lundberg,

- Urban-Åmark, Klas (2001) Social Rights and Social Security: The Swedish Welfare State, 1900–2000, *Scandinavian Journal of History*, No26, 172. o.; Trägårdh, Lars (2002) Sweden and the EU: Welfare state nationalism and the spectre of “Europe”, in Hansen, Lene-Wæver, Ole (eds.) *European Integration and National Identity: The challenge of the Nordic states*. Routledge, London, 150–151. o.; Johansson, Rune (2004) The construction of Swedishness, in *The Swedish Success Story...*, 117. o.
- 24 Löytönen, Markku-Kolbe, Laura (1999) *Suomi: Maa, kansa, kulttuurit*. SKS, Helsinki, 8. o.; Saukkonen, Pasi (1999) *Kansallisvaltion identiteettipolitiikka: Tutkimus kansallisen identiteetin poliittisuudesta*. Empiirinen sovellutus suomalaisiin ja hollantilaisiin teksteihin. SKS, Helsinki.
- 25 Az EU finn elnökségének idejére megjelentetett illusztris kötetek például a finn társadalom európaiságának és modernségének a bemutatásán keresztül igyekezett megismertetni Finnországot az európai nyilvánossággal. Lehtonen, Tuomas M. S., ed. (1999) *Suomi: outo pohjoinen maa? Näkökulmia Euroopan äären historiaan ja kulttuuriin*. Jyväskylä: PS-Kustannus (szemléletes az angol kiadás címe: *Europe's Northern Frontier: Perspectives on Finland's Western Identity*); Tapaninen, Jaakko, ed. (1999) *Finland: The Northern Experience, New Europe and the Next Millennium*. Tammi, Helsinki.
- 26 Johansson, Karl Magnus (1999) Europeanisation and its Limits: the Case of Sweden, *Journal of International Relations and Development*, 2 (2) 170. o.
- 27 Aho, Arno (2005) Mies joka saatteli Suomen EU:hun, *Ulkopolitiikka*, 42 (3), 4. o.
- 28 Gustavsson, Jakob (1998) *The Politics of Foreign Policy Change: Explaining the Swedish Reorientation on EC Membership*. Lund University Press, Lund, 189–195. o.; Raunio, Tapio-Wiberg, Matti (2001) Parliamentarizing Foreign Policy Decision-Making: Finland in the European Union, *Cooperation and Conflict*, 36 (1) 61–86. o.
- 29 A védelmi kiadások alakulása 1970-ben, 1980-ban és 1990-ben (a GDP százalékában): Svédország 3,6 – 3,0 – 2,4 vs. OECD (átlag) 3,6 – 3,2 – 2,9. Gustavsson 1998, 79. o.
- 30 Az egy főre jutó nemzeti jövedelem 1970-ben, 1980-ban és 1990-ben (USD-ban): Svédország 4,055 – 14,882 – 26,652 vs. OECD (átlag) 2,401 – 10,241 – 19,334. Különbség (százalék): 69 – 45 – 38. Gustavsson 1998, 79. o.
- 31 Svédország nemzetközi kereskedelme országcsoportokra vetítve 1960-ban, 1970-ben és 1990-ben (a teljes export és import százalékában): EFTA 29 – 42 – 18; EGK/EK 36 – 31 – 55; Egyesült Államok és Kanada 10 – 8 – 9; egyéb 24 – 19 – 18. Gustavsson 1998, 81. o.
- 32 Väyrynen, Raimo (1993) Finland and the European Community: Changing Elite Bargains, *Cooperation and Conflict*, 28 (1), 35. o.; Raunio-Wiberg 2001, 65. o.
- 33 A svéd miniszterelnök kizárta a kiváló gazdasági mutatókkal büszkélkedő ország teljes jogú EK-tagságát a Svédországi Fémmunkások Uniója előtt 1961. augusztus 25-én tartott beszédében. Erlander világossá tette, hogy a svéd semlegességi politika hitelessége érdekében „állandóan arra kell törekednünk, hogy elkerüljünk mindennemű – akár a katonapolitikai szférán kívül eső – elköteleződést, ami megnehezítené vagy lehetetlenné tenné, hogy egy konfliktus esetén Svédország a semlegesség megoldását válassza”. Idézi Brodin, Katarina-Goldmann, Kjell-Lange, Christian (1968) *The Policy of Neutrality: Official Doctrines of Finland and Sweden*, *Cooperation and Conflict*, 3 (1), 28. o. Vö. Aylott, Nicholas (1999) *Swedish Social Democracy and European Integration*. Ashgate, Aldershot, 50. o. Ford, D. E.
- 34 Miles, Lee (1997) *Sweden and European Integration*. Ashgate, Aldershot, 73–76. o.; Aggestam, Lisbeth (2001) An End to Neutrality? Continuity and Change in Swedish Foreign Policy, in Niblett, Robin-Wallace, William (eds.) *Rethinking European Order: West European Responses, 1989–97*. Palgrave, Basingstoke, 183–184. o.
- 35 Majander, Mikko (2004) Post-Cold War historiography in Finland, in Olesen, Thorsten B. (ed.), *The Cold War and the Nordic Countries: Historiography at a Crossroads*. Studies in History and Social Sciences, Vol. 284. University Press of Southern Denmark, Odense, 43–82. o.
- 36 Ringmar 1998, 51. o.
- 37 A svéd biztonságpolitikai irányvonal definícióváltozásairól lásd Dobos 2004, 42–49. o.
- 38 Halonen, Tarja-Fjelm-Wallén, Lena (1997) Suomi, Ruotsi ja Naton laajeneminen, *Helsingin Sanomat*,

- 15 maaliskuuta 1997 [Finland och Sverige inför Natos utvidgning, *Dagens Nyheter*, 15 mars 1997]. Ford. D. E.
- 39 Taina, Anneli–von Sydow, Björn (1998) Yhteistyö syvenee viidellä alueella, *Helsingin Sanomat*, 13 kesäkuuta 1998 [Vår alliansfrihet inte given, *Dagens Nyheter*, 13 juni 1998]. Ford. D. E.
- 40 Lindh, Anna–Tuomioja, Erkki (2000) EU:n siviilikriisinhallintaa on vahvistettava, *Helsingin Sanomat*, 30 huhtikuuta 2000 [Katastrofhjälpen duger inte. Sverige och Finland i gemensamt EU-initiativ: Civil krishantering måste rustas upp snabbt, *Dagens Nyheter*, 30 april 2000].
- 41 Rieker, Pernille (2004) Europeanization of Nordic Security: The European Union and the Changing Security Identities of the Nordic States, *Cooperation and Conflict*, 39 (4) 369–392. o.; Eliasson, Johan (2004) *Traditions, Identity and Security: The Legacy of Neutrality in Finnish and Swedish Security Policies in Light of European Integration*. European Integration Online Papers (EIoP) 8 (6)
- 42 Sveriges säkerhetspolitiska linje. Utrikesdepartementet, Stockholm, 2002. február 11. Ford. D. E. A hidegháború éveiben követett hivatalos svéd biztonság stratégia krédója még a következő volt: „El nem kötelezettség békeidőben, semlegességre törekvés háború idején.”
- 43 Sivonen, Pekka (2003) *Why Finland Does Not Join the NATO?* Előadás a budapesti finn nagykövetségén 2003. május 27-én.
- 44 Idézi Aggestam 2001, 192. o.
- 45 Freivalds, Laila (2004) *Tal vid Folk och Försvars rikskonferens i Sälen*, 19 januari 2004.
- 46 Tuomioja, Erkki (1997) Suomi matkalla Euroopan ytimeen, *Ulkopolitiikka*, 34 (3) 34–42. o.
- 47 Gstöhl, Sieglinde (2002) Scandinavia and Switzerland: small, successful and stubborn towards the EU, *Journal of European Public Policy*, 9 (4) 529., 536. o.
- 48 White, Hayden (2000) The Discourse of Europe and the Search for a European identity, in *Europe and the Other and Europe as the Other...*, 67–86. o.; Petersson, Bo–Hellström, Anders (2003) The return of the kings: temporality in the construction of EU identity, *European Societies*, 5 (3) 235–252. o.
- 49 Mayer, Franz C.–Palmowski, Jan (2004) European Identities and the EU: The Ties that Bind the Peoples of Europe, *Journal of Common Market Studies*, 42 (3), 579. o.
- 50 Trägårdh 2002, 130–181. o.
- 51 Joenniemi, Pertti (2002) Finland in the New Europe: A Herderian or Hegelian project?, in *European Integration and National Identity...*, 182–213. o.
- 52 Billig 1995, 65–69. o.
- 53 Friedman, Jonathan (1994) *Cultural Identity and Global Process*. Sage, London, 141. o.; Berg, Eiki–Oras, Saima (2000) Writing post-Soviet Estonia on to the world map, *Political Geography*, 19 (5) 601–625. o.
- 54 Berg–Oras 2000, 602, 616, 622. o.
- 55 Ez azt jelenti, hogy Svédország bizonyos értelemben – pl. a fejlődési sajátosságok vagy a politikai kultúra tekintetében – közelebb van Ausztráliához, mint Olaszországhoz vagy Franciaországhoz.
- 56 Campbell, David (1998) *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minnesota University Press, Minnesota, 69. o.
- 57 Idézi Burke 2000, 117. o. lásd még Nordström, Johan (1934) *De Yverbornes ö*. Bonniers, Stockholm; Johannesson, Kurt (1982) *Gotisk renässans: Johannes och Olaus Magnus som politiker och historiker*. Almqvist–Wiksell, Stockholm.
- 58 A gótikus mítoszt a svéd birodalomban lakók közös eredetéről Nicolaus Ragvaldi svéd püspök fejtette ki 1434-ben a bázeli zsinaton. A spanyol földről jött küldöttel folytatott vita hevében nem kevesebbet állított, mint hogy a svéd királyság a világ legrégebbi országa. A svédek és a gótok közötti azonosság mítoszának a felhasználásával arra törekedett, hogy a zsinat legelőkelőbb helyét a maga számára biztosítsa. Az aranykor gondolatának a nacionalizmus kora előtti kollektív identitásformálásban játszott szerepéről lásd Smith, Anthony D. (2003) *Chosen Peoples. Sacred Sources of National Identity*. Oxford University Press, Oxford. A mítoszok nemzetépítésben játszott szerepéről lásd Schöpflin 2003; uő (2005) *Az identitás dilemmái: Kultúra, állam, globalizáció*. Attraktor, Máriabesnyő.
- 59 Burke, Peter (1997) State-Making, King-Making and Image-Making from Renaissance to Baroque: Scandinavia in a European Context, *Scandinavian Journal of History*, 22 (1), 4. o.; Hall, Patrik (1998)

- The Social Construction of Nationalism: Sweden as an Example*. Lund Political Studies, No106. Lund University Press, Lund, 13, 42, 48. o.; Gustafsson, Harald (2002) *The Eighth Argument: Identity, Ethnicity and Political Culture in Sixteenth-Century Scandinavia*, *Scandinavian Journal of History*, No27, 108. o.; Stråth, Bo (2002a) *The Swedish Demarcation from Europe, in The Meaning of Europe: Variety and Contention within and among Nations*. Berg, Oxford, 125–127. o.
- 60 A kollektív finn identitás formálásában is fontos szerepe volt az eredetmitosznak, a finnek héber eredetének „kitalált tradícióját” Juslenius püspök könyvei alapozták meg a XVIII. század elején. Manninen, Juha (2002) *Kansakunnan aatteen synty Ruotsissa ja Suomessa, Tieteessä tapahtuu*, No1, 6–13. o.; Ihalainen, Pasi (2003) *The Concepts of Fatherland and Nation in Swedish State Sermons from the Late Age of Absolutism to the Accession of Gustavus III*, *Scandinavian Journal of History*, 28 (1), 55–56. o.
- 61 af Malmberg, Mikael (2002) *Neutrality and State-Building in Sweden*. Palgrave, New York, 189–203. o.
- 62 af Malmberg, Mikael (2004) *Europe's wars and the Swedification of peace, in The Swedish Success Story...*, 145–146. o.
- 63 Elgström, Ole (2000) *Do Images Matter? The Making of Swedish Neutrality: 1834 and 1854, Cooperation and Conflict*, 35 (3), 254. o.
- 64 Stråth 2002a, 135–138. o.; uó (2002b) *The Swedish Image of Europe as the Other, in Europe and the Other and Europe as the Other...*, 366. o.; Trägårdh 2002, 154–157. o.
- 65 Misgeld, Klaus (1990) *Den svenska socialdemokratin och Europa från slutet av 1920-talet till början av 1970-talet, in Socialdemokratin och svensk utrikespolitik: från Branting till Palme*. Utrikespolitiska Institutet, Stockholm; Stråth, Bo (1992) *Folkhemmet mot Europa: Ett historiskt perspektiv på 90-talet*. Tiden, Stockholm, 208. o.
- 66 Ekström, Tord et al. (1962) *Vi och Västeuropa: Uppfordran till eftertanke och debatt*. Raben–Sjögren, Stockholm, 33. o. Ford. D. E.
- 67 Kokk, Enn (1962) *Världen, vi och Västeuropa, in Förändringens vind*. Raben–Sjögren, Stockholm, 135. o. Vö. Trägårdh 2002, 156. o. Ford. D. E.
- 68 Thorsson, Inga (1962) *Sverige, svensk socialdemokrati om omvärlden, Tiden*, 54 (5), 262–267. o. Vö. Aylott 1999, 63. o.
- 69 Miles, Lee (1997) *Sweden and European Integration*. Ashgate, Aldershot, 179. o.; Westberg, Jacob (2003) *Den nationella drömträdgården: Den stora berättelsen om den egna nationen i svensk och brittisk Europadebatt*. Stockholms Universitet, Statsvetenskapliga Institutionen, Stockholm.
- 70 Bildt, Carl (1991) *Sverige: från en motvillig till en engagerad europé, Anförande av statsminister Carl Bildt på EG kommissionens representation i Bonn (91–11–13), Utrikesfrågor*, 92. o. Ford. D. E.
- 71 Ruotsalaisia emme enää ole, venäläisiksi emme halua tulla, olkaamme siis suomalaisia. Arwidson gondolatát nem csupán a XIX. századi liberális-fennomán vitában idézték gyakran. Az euroszkeptikusok az eredeti szövegen változtatva a következő szlogent találták ki: „Már nem vagyunk svédek, nem lettünk oroszok sem, nem akarunk Euro-Halonenné [utalás Tarja Halonen elnökre] sem válni, legyünk hát finnek. (Ruotsalaisia emme enää ole, venäläisiksi emme tulleet, Euro-haloslaisiksi emme halua tulla, olkaamme siis suomalaisia.)
- 72 Meinander, Henrik (2002) *On the Brink or In-between? The Conception of Europe in Finnish Identity, in Mikael af Malmberg–Bo Stråth (eds.) The Meaning of Europe: Variety and Contention within and among Nations*. Berg, New York, 149–168. o.
- 73 A liberális felfogás szerint Európa lényegében a nyugati civilizációval szinonim fogalom, ebből következően Finnországnak törekednie kell a nyugati integrálódás akadályainak a lebontására. A liberálisok a finn ipar és kultúra nyugati integrálódása nyomán is hangsúlyozták az oroszokétól eltérő finn nemzeti sajátosságokat és a nagyhercegség jogait.
- 74 A fennománok egy része elismerte a hazai iparfejlődés szükségességét, ám azt a külföldi befektetésekhez és magántulajdonhoz hasonlóan szigorúan állami ellenőrzés alatt kívánta tartani. Más részük viszont a szocializmus trójai falóvának tekintette az iparosodást, ami bomlasztólag hathat a szülőföld iránti érzésekre. Abban egységesek voltak a fennománok, hogy féltették a „finn” Finnország álmát az új nyelvek és kultúrák beáramlásától.

- 75 A fennománok azt javasolták, hogy Finnország ne vegyen részt az 1866-os stockholmi Skandináv Kiállításon, mivel ez megerősítheti azt a benyomást, hogy Finnország kulturálisan Skandináviához tartozik. Finnország végül részt vett az eseményen, és nagy elismerést aratott, de a konfliktus folytatódott. Az 1878-as párizsi világhiállításán Finnország nem kapott önálló pavilont. Az orosz szekcióban kiállított finn ipari tárgyak nem arattak tetszést, a finn etnográfiai gyűjtemény és a politikai autonómiára utaló jelek jobban felkeltették a nemzetközi érdeklődést. Az 1889-es párizsi világhiállításán a hatalmon lévő liberálisok kezdeményezésére saját finn pavilonban került sor a nyugatosított Finnország bemutatására. A nemzetközi közönség teljesen új képet kapott a finnek-ről: egy jól szervezett, ígéretes jövő előtt álló és a nyugati szokásokat elsajátító nemzet képét. Klinge, Matti (1983) *Runebergs två fosterland. Söderström*, Helsinki, 169–182. o.; Meinander 2002, 151–154. o.; Smeds, Kerstin (1996) *Helsingfors-Paris: Finlands utveckling till nation på världsutställningarna 1851–1900*. Svenska litteratursällskapet–Finska historiska samfundet, Vammala, 107–158, 249–268. o.
- 76 Liikanen, Ilkka (1995) *Fennomania ja kansa: Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty*. SHS, Helsinki, 119–149. o.; Kuisma, Markku (1999) Euroopan metsäaitta ja nopea sopeutuja: Suomalaisen taloushistorian pitkä linja, in *Suomi: outo pohjoinen maa...*, 50–85. o.; Meinander 2002, 152–153. o.
- 77 Ugyanebben az évben Európán belül először Finnországban kapták meg a nők az általános választójogot (e tekintetben világon csupán Új-Zéland „előzte meg” Finnországot).
- 78 Pulkkinen, Tuija (1999) Kielen ja mielen ykseys: 1800-luvun suomalaisen nationalismin erityispiirteistä ja perinnöstä poliittisessa ajattelussa, in *Suomi: outo pohjoinen maa...*, 118–137. o.
- 79 Alapuro, Risto (2004) What is Western and What is Eastern in Finland?, *Thesis Eleven*, 77 (1) 85–101. o.
- 80 Paasi, Anssi (2001) Europe as a social process and discourse: considerations of place, boundaries and identity, *European Urban and Regional Studies*, 8 (1) 7–28. o.; Leontidou, Lila (2004) The Boundaries of Europe: Deconstructing Three Regional Narratives, *Identities*, 11 (4) 593–617. o.
- 81 Paasi, Anssi (1999) Boundaries as Social Processes: Territoriality in the World of Flows, *Geopolitics*, 3 (1) 69–88. o.
- 82 Meinander 2002, 160–161. o.
- 83 Kettunen, Pauli (1998) Suojeluskunnat ja suomalainen kansanvalta, in Risto Alapuro (ed.), *Raja railona: Näkökulmia suojeluskuntiin*. WSOY, Porvoo, 292. o.
- 84 Tuomioja 1997, 34–37, 40. o.; Alapuro 2004, 98–99. o.
- 85 I. m. 99. o.
- 86 A sikeres nyugat-európai, sőt nemzetközi identitás felé történő elmozdulást táplálják a finnekben a különböző területek összetett mutatószámai. A World Economic Forum legfrissebb versenyképességi rangsorát Finnország vezeti; a Transparency International korrupciós indexe szerint Izland után Finnországban a legkisebb a korrupció mértéke; a Yale és a Columbia Egyetem kutatói által összeállított ún. környezeti fenntarthatósági index szerint környezeti szempontból Finnországban a legjobb élni; a PISA (OECD Programme for International Student Assessment) 2003-as jelentése szerint a finnek élen járnak az alkalmazható tudás közvetítésében és a kreatív képességek kifejlesztésében is. Mindehhez hozzátehetjük a *Finnish Winners 2002* c. összeállítás alapján, hogy a három emberöltővel korábban éhínséget átélt, fenyőkéregből sült „kenyér” fogyasztására kényszerülő finnek a svédekhez hasonlóan magas életszínvonalon élnek (lásd az ENSZ életminőséget – általános egészséget, képzettségi szintet, várható élettartamot és jövedelmet – mérő adatfelvétele); a csecsemőhalandósági ráta (a legalacsonyabb az UNICEF felmérése szerint), a GNP oktatási szférába forgatott aránya (7,2 százalék – a legmagasabb az OECD-országok között) és a könyvtári könyvkölcsönzés tekintetében is az élen járnak. Castells, Manuel–Himanen, Pekka (2002) *The Information Society and the Welfare State: The Finnish Model*. Oxford University Press, Oxford, 127–139. o.; Meinander 2002, 149–150. o.; Brady, Joe (2002) *Finnish Winners 2002*.
<http://virtual.finland.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=26046>
 A hivatkozott felmérések során alkalmazott módszertan, az eredmények és a hozzájuk kapcsolódó elemzések elérhetők elektronikus formátumban a következő honlapokon:

Északi változatok integrációs politikára: Svédország és Finnország szocializációja az EU-ban

- Global Competitiveness Report 2005–2006, 28 September 2005.
<http://www.weforum.org/site/homepublic.nsf/Content/Global+Competitiveness+Programme+százalék5CGlobal+Competitiveness+Report>
- Corruption Perceptions Index 2005, London/Berlin, 18 October 2005,
<http://www.transparency.org/cpi/2005/2005.10.18.cpi.en.html>
- 2005 Environmental Sustainability Index,
http://www.ciesin.columbia.edu/pdf/ESI_2005_PressRelease.pdf
- Cross-Curricular Competencies,
http://www.pisa.oecd.org/pages/0,2987,en_32252351_32235731_1_1_1_1,1,00.html
- 87 Aylott 1999, 47. o.
- 88 Dahl, Ann-Sofie (2002) *Activist Sweden: The Last Defender of Non-Alignment*, in *Activism and (non)alignment: The relationship between foreign policy and security doctrine*. Utrikespolitiska Institutet, Stockholm, 141. o.
- 89 Trägårdh 2002, 154–157. o.
- 90 Aggestam 1999, 1. o.
- 91 Újabbban egyes társadalomtudósok azon véleményüknek adnak hangot, hogy a Svédország második világháborús szerepéről kialakult negatív percepció befolyással volt a semleges közvetítői szerepet és a fejlődő országoknak való segítségnyújtást középpontba állító svéd külpolitikai gondolkodásra. E gondolatmenet szerint Svédország „morális nagyhatalomként” való megjelenítése szorosan összefügg azzal a ténnyel, hogy a náci Németországnak tett engedmények miatt a második világháborús időszak a múlt „nem túl dicsőséges” fejezeteként él a történelemkönyvek lapjain és a svédek kollektív emlékezetében. A dániai politikai elit a háború végén sikerrel integrálta az ellenállási mozgalmat a dánok nemzeti önképébe, és az a dán történetírás szerves részévé vált. Az új nemzeti mítosz lehetővé tette, hogy – aktív vagy passzív módon, okkal vagy ok nélkül – a legtöbb dán részese lehessen a heroikus ellenállási tradíciónak. Alf W. Johansson emlékeztet arra, hogy az 1945. május 7-én Stockholm utcáin ünneplők többsége norvég volt – a svédeknel hiányzott a hősi ellenállás tradíciója. Svédek (pl. Raoul Wallenberg) mentették meg zsidók tizezreinek az életét. és Svédország háborún kívül maradása sok tekintetben hasznosnak bizonyult Norvégia és Dánia számára. Ezzel együtt 1945 után a svéd politikai szereplőknek osztozniuk kellett „a múlt terhén”, az egyre élesedő kritika rámutatott a svédek felelősségére, amennyiben Svédország „kevesebb mint semleges” politikát folytatott, lojalitását pedig a lehetséges haszon figyelembevételével változtatta meg a háború során. Stig Ekman véleménye szerint a tömegmédiával közvetített kép is megszilárdította a svédek traumatikus önképét a háború utáni időszakban. A trauma alapját képező büntudat hátterében az állt, hogy „a körülményekhez való alkalmazkodás a demokrácia és a diktatúra, a humanizmus és a barbarizmus, a jó és a rossz közötti harcra kívülre helyezte a svédeket.” A második világháborúnak feltehetően jelentős hatása volt a svéd semlegességről folytatott vitára, a korabeli külpolitikai diskurzus tükrözi a reményt, hogy a hatékony külpolitika segíthet „kiradírozni” a második világháború után Svédországhoz tapadt negatív kép egy részét. Ojanen, Hanna–Herolf, Gunilla–Lindahl, Rutger (2000) *Non-Alignment and European Security Policy: Ambiguity at Work*. Programme on the Northern Dimension of the CFSP, No6. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki, 160–161. o.; Treuter, Cecilia (2000) National history in Swedish historiography 1960-1990, in Frank Meyer–Myhre, Jan Eivind (eds.) *Nordic Historiography in the 20th Century*. University of Oslo, Oslo, Department of History, 84–87. o.; Ekman, Stig (2003) Introduction, in Ekman, Stig–Åmark, Klas (eds.) *Sweden's relations with Nazism, Nazi Germany and the Holocaust: A survey of research*. Acta Universitatis Stockholmiensis, No66. Almqvist–Wiksell, Stockholm International, 11. o.; Dahl 2002, 141. o.; Johansson, Rune (2004) The construction of Swedishness, in *The Swedish Success Story...*, 176–179, 185–186. o.
- 92 Lödén, Hans (1999) *“För säkerhets skull”: Ideologi och säkerhet I svensk aktiv utrikespolitik 1950–1975*. Nerenius–Santérus, Stockholm, 403. o.
- 93 Trägårdh 2002, 154–157. o.; Bjereld, Ulf–Ekengren, Ann-Marie (2004) Cold War Historiography in Sweden, in *The Cold War and the Nordic Countries...*, 144. o.

- 94 Palme, Olof (1982) Sweden's Role in the World, in Rydén, Bengt-Bergström, Villy (eds.) *Sweden: Choices for Economic and Social Policy in the 1980's*. Allen-Unwin, London, 244–245. o. Vö. Trägårdh 2002, 153. o.
- 95 af Malmberg, Mikael (1995) *Den ståndaktiga Nationalstaten: Sverige och den västeuropeiska Integrationen, 1945–1959*. PhD Dissertation. Lund University, Lund, 428. o.; Stråth 2002b, 369–370. o.
- 96 Idézi Jakobson, Max (1998) *Finland in the New Europe*. The Washington Papers, No175. Praeger, The Centre for Strategic and International Studies, Westport, 71. o.
- 97 Juho Paasikivi elnök (1946–1956) felfogása szerint tudatos tevékenységgel kell eloszlatni a szomszédos nagyhatalom aggályait a finn külpolitika kapcsán, sokat idézett mondása szerint „földrajzi helyzetünket nem tudjuk megváltoztatni”.
- 98 Az egyezmény megkötésére Karl Gustav Mannerheim akkori elnök 1945 januárjában tett javaslatot Zsdanovnak, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökének. A kérdés a békeszerződés megkötése (1947) után került ismét napirendre, a BEKS-egyezményt 1948. április 28-án írta alá Mauno Pekkala és V. Molotov. A szerződés szövege megtekinthető a következő honlapon: <http://www.ylioppilaslehti.helsinki.fi/ylioppilaslehti/990514/990514yya.html>.
- 99 A finn-szovjet enyhülési időszakot 1958 őszén megszakító „éjszakai fagyok” (yöpackaskriisi) hátterében az állt, hogy a finnországi kommunisták ismétellen ellenzékben maradtak. Noha az 1958-as választások eredményeként ők alkották a legnagyobb parlamenti tömörülést, a konzervatívok a centrummal és a szociáldemokratákkal összefogva többségi kormányt alakítottak. A szovjet vezetés reakciója rendkívül heves volt: megszakította a kereskedelmi tárgyalásokat, és visszahívta a helsinki szovjet nagykövetet. A válság Kekkonen leningrádi útját követően enyhült, amikor a finn elnök biztosította Hruscovot arról, hogy a finn külpolitikai irányvonalba nem történik változás. 1961-ben, a berlini válság évében „jegyzékválságba” (noottikriisi) torkollott a finn-szovjet viszony. A parlamenti és köztársasági elnöki választások előtt álló Finnországban korántsem tűnt biztosnak Kekkonen újraválasztása, az ellenjelöltet állító konzervatív-szociáldemokrata választási szövetség a vártnál erősebbnek bizonyult. 1961. október 31-én a szovjet vezetés jegyzéket küldött a finn kormánynak, amelyben – hivatkozva az NSZK fegyveres előkészületeire és baltikumi aktivitására – katonai természetű konzultációkat sürgetett, a BEKS-egyezmény egyik cikkelyének megfelelően. Az Egyesült Államokban tartózkodó Kekkonen nem szakította meg hivatalos útját, hanem külügyminiszterét, Ahti Karjalaint küldte Moszkvába, hogy tájékozódjon a szovjet jegyzék céljáról. Miután nem enyhült a válság, a finn elnöknek személyesen kellett tárgyalnia a szovjet vezetéssel a szibériai Novoszibirszkben. Ebben a helyzetben Kekkonen ellenjelöltje, Olavi Honka a haza érdekében hivatkozva visszalépett az elnökjelöltségtől – a hír hatására feloldódott a légkör. Urkuti–Welker 1996; Jakobson 1998, 64–73. o.; Hentilä, Seppo (1999) *Itsenäinen Suomi idän ja lännen välissä: Väli-Euroopan maa*, in *Suomi: outo pohjoinen maa...*, 86–116. o.
- 100 Kähönen, Aappo (2002) *Veteen piirretty viiva: Neuvostoliiton ja Suomen suhteet esimerkinä kylmästä sodasta, Historiallinen Aikakauskirja*, 100 (2), 159–166. o.; Rainio, Johanna (2002) *Liian hyvin kasvatettu kansa: Toisen tasavallan totuudet ja kansalaismielipide suomalaisessa Nato-kustelussa, Ulkopoliittikka*, 39 (4) 3–16. o.; Petőcz György (2003) *A kérdések még előttünk állnak: Interjú Tapani Vaahtoranta biztonságpolitikai szakértővel, Élet és Irodalom*, 47 (25); Majander 2004.
- 101 Ringmar 1998; Trenter 2000; Goldmann 2001, Kähönen 2002; Rainio 2002; Majander 2004.
- 102 Az 1990-es évek elején a Bildt-kormány egy bizottságot kért fel arra, hogy készítsen jelentést az 1946–1969 közötti időszak semlegességi politikájáról. A kutatómunka eredményei 1994-ben kerültek nyilvánosságra, a jelentés feltárta a Svédország és a NATO közötti, 1950-es években már aktív együttműködéséig visszanyúló részleteit. A titkos tervek közül kiderül, hogy Svédország – bár formális biztonsági garanciát nem kapott – számíthatott a nyugati hatalmak közvetett segítségére. A svéd-NATO együttműködés különböző formákat öltött: 1. informális kapcsolattartás a NATO magas szintű tisztviselőivel; 2. kommunikációs csatornák létesítése a norvég és a dán fegyveres erővel, valamint az Egyesült Államok wiesbadeni légierejével, esetleges légi hadműveletek összehangolása; 3. svédországi repülőterek megnyitása szükség esetén a NATO harci bombázói számára; 4. svéd hír-

- szerzési és légtér-megfigyelési tapasztalatok megosztása a NATO-val; 5. a svéd és a dán haditengerészet közös forgatókönyve a dániai tengerszoros védelmére. A segítségnyújtás különféle módozatai mellett szerepelt a NATO-tervekben Svédország megvédése az esetleges szovjet agresszió esetén, Svédország tehát elvileg a NATO nukleáris védőernyője alá került. Az 1990-es évek második felében egy újabb, diplomatakból és történészekből álló bizottság folytatta a kutatómunkát a szociáldemokrata kormány megbízásából. A Rolf Ekeus elnökletével működő tényfeltáró bizottság fókuszában ezúttal az 1969 és 1989 közötti időszak állt. Az újabb kutatási eredmények tovább árnyalták a svéd kettős politikáról kialakult képet. A svéd percepció szerint a Szovjetunió jelenthette az egyedüli fenyegetést Svédországra, ezért a svéd biztonságpolitika fő mozgatórugója a Szovjetunióval való háború elkerülése volt. Valamennyi svéd védelmi terv abból indult ki, hogy Svédor-szágnak meg kell őriznie a semlegességét egy NATO és Varsói Szerződés közötti háború esetén. Amennyiben viszont Svédországot támadás érné – és a stratégiák csakis egy kelet felől várható agresszióval számoltak –, a semlegesség automatikusan megszűnne, Svédország igyekezne kitarítani, amíg a nyugati segítség meg nem érkezik. A NATO-val való együttműködés természetesen nem volt összhangban a hivatalos semlegességi doktrínával, különösen Olof Palme idején nem, akinek a miniszterelnöksége idején nagy hangsúlyt kapott az Egyesült Államok nagyhatalmi politikájához való kritikus viszonyulás. Továbbra is kérdéses, hogy szovjet vezetői körökben tudtak-e a svéd–NATO viszony ezen fejezetéről. A jelenlegi bizonyítékok azt támasztják alá, hogy mindkét szuperhatalom tudatában volt a svéd semlegesség sajátos jellegének. *“Had there been a war...”: Preparations for the reception of military assistance 1946–1969.* Report of the Commission on Neutrality Policy. SOU 1994, No11. Statens offentliga utredningar, Stockholm; *Fred och säkerhet: svensk säkerhetspolitik 1969–89.* SOU 2002, No108. Statens offentliga utredningar, Stockholm. A svéd kettős politikáról lásd Goldmann, Kjell (1998) Neutralitetspolitiken som dubbelpolitik, *Internationella studier*, 3 (4); Forsberg, Tuomas–Vaahtoranta, Tapani (2000) *Post-Neutral or Pre-Allied? Finnish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organisations.* UPI Working Papers, No29. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki, 8–9. o.; af Malmberg, Mikael (2000) Neutraliteten och den svenska identiteten, *Internationella Studier*, 5 (1) 55–67. o.; Dahl 2002, 140–143. o.; af Malmberg 2002; Meinander, Henrik (2002) Turvallisuuden retoriikka eli Nato-keskustelun kiemuroista Suomessa ja Ruotsissa, *Tieteessä tapahtuu*, (8) 5–9. o.
- 103 Idézi Cramér, Per (1998) *Neutralitet och europeisk integration.* Norstedts Juridik, Stockholm, 80. o. Vö. Aggestam, Lisbeth (2001) An End to Neutrality? Continuity and Change in Swedish Foreign Policy, in Niblett, Robin–Wallace, William (eds.) *Rethinking European Order: West European Responses, 1989–97.* Palgrave, Basingstoke, 183. o. Ford. D. E.
- 104 A svéd semlegesség számos svéd társadalomtudós véleménye szerint nemzeti mítosz, Eric Hobsbawm kifejezésével élve egy „kitalált tradíció”, amely a történetileg folytonos svéd semlegesség fikciójára épül. Svédország 1814 óta nem vett részt (aktívan) háborúban, és 1834 óta állandóan egyoldalú nyilatkozatok formájában nyert kifejezést a semlegességi politika, amikor Svédország egy-egy potenciális nagyhatalmi konfliktussal szembesült. Fontos azonban kiemelni, hogy a svéd semlegesség jelentése és gyakorlata folyton változott: bár a semlegességeszme régen gyökeret eresztett, a folytonosság kisebb mértékű, mint azt általában vélik. A svéd politikai döntéshozók 1855-ben komolyan számításba vették a krími háborúba lépés lehetőségét, a második világháború idején vas- és acélzállítmányokkal látták el Németországot, az 1950-es években pedig titkos védelmi terveket dolgoztak ki a NATO-val együttműködésben. Ezek a példák illusztrálják, hogy a svéd el nem kötelezettségi politika mintázata sokkal változatosabb, színesebb, mint ahogyan azt a köztudat számon tartja. A svéd semlegességet részletesen elemzi Stråth 1992; Dahl, Ann-Sofie (1999) *Svenskarna och NATO.* Timbro, Stockholm; Elgström 2000; Ojanen et al. 2000; Winnerstig, Mike (2001) *Sweden and NATO*, in Bo Huld et al. (eds.) *Finnish and Swedish Security: Comparing National Policies.* Stockholm: Försvarshögskolan, 76–91. o.; Dahl 2002; af Malmberg 2002; Meinander 2002; Dobos 2004.
- 105 Neumann, Iver B. (1999) *The Uses of the Other: The East in European Identity Formation.* Minneapolis: University of Minnesota Press, 114–115. o. A nemzetről mint „elképzelt közösségről” (*imagined community*) lásd Anderson, Benedict (1983) *Imagined Communities.* Verso, London.

- 106 I. m. 120–121. o.
- 107 Az északi regionális identitás kialakulásának egyik olvasata kulturális-történeti kontextusból nézve a *Kalhari Unió*val kezdődhet, amely 1389 és 1523 között politikai egységbe foglalta a Norden egyes részeit. A következő három évszázad során Svédország Finnországgal, Dánia Norvégiával képezett politikai egységet. A szoros kulturális és gazdasági kapcsolatok mellett a jogrendszerek is hasonlóak voltak. A napóleoni háborúk következményeként Svédország elveszítette Finnországot, kárpótlásul Norvégiát hozzácsatolták. A XIX. század elejétől megerősödő „skandinavizmus” kedvező feltételeket teremtett a további együttműködésnek. A skandináv vámunió (1873) fokozatosan monetáris unióvá alakult (1901). Norvégia 1905-ben függetlenedett Svédországtól békés körülmények közepette, 1917-ben pedig Finnország függetlenedett az Orosz Birodalomtól. Közben 1907-ben megalakult az Északi Interparlamentáris Unió. 1921-ben a Népszövetség közvetítésével Finnország javára békés úton rendeződött az Åland-sziget hovatartozása körüli finn–svéd konfliktus, 1933-ban pedig a Hágai Nemzetközi Bíróság döntötte el Dánia javára a Grönland birtoklásáért folyó dán–norvég viszályt. Az 1930-as években a skandináv és a Benelux államok közötti gazdasági együttműködés már előrevetítette a második világháborút követő Európai Szabadkereskedelmi Együttműködést. Finnország az 1930-as években kezdett a „skandináv maghoz” húzódni. 1952-ben megalakult a dánok által már 1938-ban javasolt Miniszterek Északi Tanácsa és ezzel kezdetét vette az egyre mélyülő északi integráció.
- 108 Etzioni, Amitai (1965) *Political Unification: A Comparative Study of Leaders and Forces*. Holt, New York, Rinehart–Winston, 220–221. o. A nyelvi hasonlóság kapcsán meg kell említeni, hogy a finn és a számi nyelv a finnugor nyelvcsaládhoz tartozik, a skandináv nyelvek nyugati csoportjához tartozó izlandi és feröeri nyelvet pedig archaikus természete megkülönbözteti meg a dántól, a norvégtól és a svédétől. Az Északi Tanács közvetítő nyelve a svéd, amelyet Finnországban már az általános iskola harmadik osztályától kezdve kötelező jelleggel tanítanak.
- 109 Sundelius, Bengt, ed. (1982) *Foreign Policies of Northern Europe*. Westview Press, Boulder.
- 110 Finnország később, 1956-ban csatlakozott az Északi Tanácshoz.
- 111 Buzan a biztonsági komplexum (*security complex*) alatt államok olyan csoportját érti, „melyek elsődleges biztonsági szempontjai elég szorosan összekapcsolódnak ahhoz, hogy nemzeti biztonságuk ne legyen elválasztható egymástól.” Buzan, Barry (1991) *People, States and Fear*. Harvester Wheatsheaf, London, 190. o.
- 112 Wiberg, Håkan–Wæver, Ole (1992) Norden in the Cold War Reality, in Jan Øberg (ed.), *Nordic security in the 1990s: options in the changing Europe*. Pinter, London, 24. o.
- 113 Archer, Clive (1999) Nordic Swans and Baltic Cygnets, *Cooperation and Conflict*, 34 (1) 47–71. o.
- 114 I. m. 49–52. o.
- 115 I. m. 52–55. o.; Karlsson, Michael–Knudsen, Olav F. (2001) Sweden and the Baltic States, in *Finnish and Swedish Security...*, 180–203. o.; Dahl 2002, 146. o.
- 116 Euroopan turvallisuukskehitys ja Suomen puolustus, *Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle*, 17. 3. 1997.
- 117 Archer 1999, 55–57. o.; Visuri, Pekka (2001) Finland and the Baltic States, in *Finnish and Swedish Security...*, 204–225. o.
- 118 Gromadzki, Grzegorz et al. (2005) *Friends or Family? Finnish, Lithuanian and Polish perspectives on the EU's policy towards Ukraine, Belarus and Moldova*. FIIA Report, No12. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki, 18. o.
- 119 Bonvicini, Gianni et al. (2000) *The Northern EU: National Views on the Emerging Security Dimension*. Programme on the Northern Dimension of the CFSP, No9. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki.
- 120 Ojanen, Hanna (2001) *The Northern Dimension: Fuel for the EU? Programme on the Northern Dimension of the CFSP*, No12. Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki.
- 121 Pohjoisen ulottuvuuden kärkihanke vihitään käyttöön Pietarissa, Suomen ulkoasiainministeriö, *Tiedote*, No285. 20. 9. 2005.
- 122 Tuomioja, Erkki (2005) *The Northern Dimension beyond 2005*. Speech at the international seminar The Future of the Northern Dimension: Successful Partnerships, Cooperation and Business Opportunities, Lappeenranta, 10 October 2005.